

Marianne Vasara-Aaltonen

Maallikkoasianajosta kohti juristien esiinmarssia

Asianajotoiminta 1800-luvun Kuopiossa ja Vaasassa

Työ asianajajana on rasittavaa ja hermoille käypää. Alituinen määräaikojen valvominen, pitkät ja rasittavat matkat käräjille aikana, jolloin ei ollut autoja, vaan oli matkustettava kievarikytyillä, milloin ei junalla päässyt, huolehtiminen mitä erilaisimmista asioista ja asiakkaista, kaikki tuo antoi yllin kyllin huolta, varsinkin kun samalla oli joka toinen viikko kiinni Hovioikeudessa pöytäkirjurina. Toiselta puolen sai tärkeitä käytännöllistä kokemusta juristin tehtävissä, joten oli siitä suurta hyötyäkin.¹

Näin muisteli Gustaf Ignatius, joka harjoitti 1800–1900-luvun vaihteen Vaasassa asianajoa hovioikeuden virkansa ohella. Tässä artikkelissa tutkin asianajoa autonomian ajan Suomessa käyttäen esimerkkinä Kuopion ja Vaasan raastuvanoikeuksia. Asianajoa Ruotsissa ja Suomessa on tutkittu sekä sen varhaisvaiheiden osalta että keskittyen profession 1800-luvulla käynnistyneeseen moderniin kehitykseen. Sture Petré ja Pia Letto-Vanamo ovat ajoittaneet ammattimaisen asianajon ensiaskeleet 1600-luvulle. Ammattiasianajajia oli kuitenkin vähän ja he keskittyivät isoihin kaupunkeihin,

kuten Tukholmaan ja Turkuun.² Heikki Pihlajamäki on puolestaan kytkenyt modernin asianajon synnyn muun muassa 1800-luvun lopun oikeudelliseen modernisaatioon.³ Lisäksi voidaan mainita Yrjö Raevuoren asianajotoimintaa käsitellyt kirja, joka keskittyi erityisesti 1900-lukuun.⁴

Kysymys asianajosta – toisen henkilön puolesta oikeudessa toimimisesta – herätti paljon keskustelua 1600-luvulta lähtien, kun edustaminen ensi kerran mainittiin vuoden 1615 oikeudenkäyntijärjestyksessä (*rättegångsprocess*). Sittemmin kruunu, säädetyt ja tuomioistuimet kävivät toistuvasti kädenvääntöä siitä, pitäisikö asianajon olla luvanvaraista ja pitäisikö asianajajilta edellyttää lainopillista koulutusta. Kyse oli yhtäältä siitä, hoitaisivatko lainoppineet asianajajat edustamistehtävät pätevämmiin kuin maallikot ja toisaalta siitä, riittäisikö lainoppineita lakimiehiä ihmisten asianajotarpeisiin.⁵ Niinpä asianajo kytkeytyi olennaisesti Suomen (ja Ruotsin) maallikkovaltaiseen oikeuskulttuuriin, jossa koulutettuja juristeja oli harvassa, oikeus oli suhteellisen yksinkertaista ja maallikot olivat osallisia oikeudenkäytössä. Kiistelystä huolimatta Suomessa ei toteutettu asianajajamonopolia, ja oikeudenkäymiskaaren asiamiehiä koskevaan 15:2 säännök-

1. Gustaf Ignatius, Vaasan hovioikeuden palveluksessa. Teoksessa Eino E. Suolahti (toim.) *Muistikuvia II. Suomalaisia kulttuurimuistelmia*. Otava 1946, 254–255.
2. Sture Petré, Våra första advokater. *Svensk juristtidning* (1947); Pia Letto-Vanamo, *Suomalaisen asianajolaitoksen synty ja varhaiskehitys. Oikeushistoriallinen tutkimus*. SLY 1989. Turun 1600-luvun asianajajista, ks. myös Yrjö Raevuori, Turun 1600-luvun lainoppineita asianajajia. *Defensor Legis* 30 (1949). Ks. esimerkki itseoppineesta asianajajasta 1600-luvulla, Petteri Impola, The Agency and Practical Learning of a Lay Advocate in Seventeenth-Century Helsinki. The Case of Gabriel Abrahamsson. Teoksessa Mia Korpiola (toim.) *Legal Literacy in Premodern European Societies*. Palgrave Macmillan 2019.
3. Heikki Pihlajamäki, *Kansan ja esivallan välissä. Suomalaisen asianajajakunnan historia*. Edita 2009; Heikki Pihlajamäki, The Rise of Modern Finnish Advocacy in the Late Nineteenth Century. Evidence from the Helsinki Town Court. Teoksessa Per Andersen et al. (toim.) *Liber Amicorum Ditlev Tamm. Law, History and Culture*. DJØF 2011.
4. Yrjö Raevuori, *Suomen asianajotoiminnan vaiheita*. WSOY 1968.
5. Petré 1947; Letto-Vanamo 1989, 33; Pia Letto-Vanamo, Miksi Suomessa ei ole asianajomonopolia. *Oikeus* 11 (1983), 26–32.

seen vaatimus asiamiehen lainoppineisuudesta lisättiin vasta vuonna 2002.

Asianajon historia kytkeytyy tiiviisti juristikunnan professionalisoitumiseen 1800-luvulla sekä yleisesti professioiden ja koulutuksen kehitykseen Suomessa. Juristit perustivat ensimmäisen yhdistyksensä, Juridiska Föreningen i Finland, vuonna 1862. Samoihin aikoihin ajoittuu myös muiden professioiden, esimerkiksi lääkäreiden ja opettajien, järjestäytyminen. Lääkäreiden määrä Suomessa nousi huomattavasti 1800-luvun jälkipuolella. Finska Läkaresällskapet oli perustettu jo vuonna 1835, mutta etenkin Suomalaisen Lääkäri-seura Duodecimin perustaminen vuonna 1881 oli tärkeä askel lääkärikunnan aseman kehittämisessä.⁶ Opettajat puolestaan järjestäytyivät, kun Pedagogiska Föreningen i Finland perustettiin vuonna 1864 ja Suomen Kansankoulunopettaja ja -naisopettajayhdistys vuonna 1893.⁷ Vuosisadan lopulla perustettiin monia muitakin ammatillisia järjestöjä.⁸

Myös koulutuksen lisääntyminen ja eriytyminen 1800-luvun jälkipuolella on tärkeä näkökulma. Esimerkiksi insinöörikoulutus otti askeleita eteenpäin 1870-luvulla. Sairaanhoidajien koulutus alkoi vuonna 1867 Helsingin Diakonissalaitoksen perustamisen myötä – ennen sitä sairaanhoito oli ollut maallikkojen käsissä.⁹ Hallinnon puolella taas nähdään, että esimerkiksi lääninsihteerien ja -kamreerien koulutustaso nousi merkittävästi 1800-luvun jälkipuolella.¹⁰ Koulutuskysymys ja maallikoiden asema suh-

teessa koulutettuun professioniin kytkeytyy myös asianajoon. Siksi asianajon historiaa 1800-luvulla pitää tarkastella myös maallikkonäkökulmasta. Vuosisadan alussa päätoimisia juristiasianajajia ei ollut käytännössä lainkaan. Varsinkin pienissä kaupungeissa ja maaseudulla juristeja oli pitkään hyvin harvassa, joten asianajo oli paljolti maallikkoasioitsijoiden ja -virkamiesten käsissä.¹¹ Vaikka heiltä puuttui oikeudellinen yliopistokoulutus, heillä oli kuitenkin niin sanottua oikeudellista tietotaitoa (*legal literacy*), jota he pystyivät hyödyntämään asianajotehtävissään. Tarkemmin sanottuna heillä oli oikeudellista ja prosessuaalista tietoa ja taitoa, jotka saattoi saavuttaa myös ilman muodollista koulutusta. *Legal literacy* -tutkimuksessa onkin keskitytty välimaastoon oppineen juristin ja täyden ummikon välillä.¹² Se on olennainen näkökulma myös tässä artikkelissa, jonka keskiössä on asianajo kahdessa suomalais-kaupungissa Kuopiossa ja Vaasassa.

Kuopio oli lääninhallinnon keskus ja kasvoi huomattavasti 1800-luvun aikana, osin Saimaan kanavan ja sahateollisuuden ansiosta. Vuosisadan puolivälin molemmin puolin kuopiolaiset jakautuivat eri säätyryhmiin seuraavasti: aatelisto 0,7 %, oppinut sääty ja muut säätyläiset n. 10 %, porvarit noin 20 % ja muut kaupunkilaiset vajaa 70 %. Huomattavaa on myös, että suomalaisuus-aate levisi Kuopiossa voimakkaasti 1840-luvulta lähtien. Vuosisadan lopulla yli 90 % kuopiolaisista oli suomenkielisiä.¹³ Vaasa taas oli vanha ruot-sinkielinen rannikkokaupunki ja tervakaupan

6. Heini Hakosalo, Lääkäri, yhteiskunta ja yhteisö. Katsaus lääkäriprofession kehitykseen Suomessa. *Duodecim* 126 (2010), 1546; Kyllikki Kauttu & Tapani Kosonen, *Suomen Lääkäriliitto 1910–1985*. Suomen Lääkäriliitto 1985, 21–24.

7. Esa Konttinen, *Perinteisesti moderniin. Profioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa*. Vastapaino 1991, 235; Matti Rinne, *Suomen Opettajain Liitto 1893–1973*. Suomen Opettajain Liitto 1973, 31–51.

8. Konttinen 1991, 256.

9. Karl-Erik Michelsen, *Viides sääty. Insinöörit suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tekniikan Akateemisten Liitto & SHS 1999, 117, 138; Maria Sarkio, *Sairaanhoidajaksi kasvattaminen. Sairaanhoidajakoulutus ja siinä käytetyt oppikirjat Suomessa vuoteen 1967 asti*. Helsingin yliopisto 2007, 66–71; Jyrki Paaskoski, *Ihmisen arvo. Helsingin diakonissalaitos 150 vuotta*. Edita 2017, 45; Maija Sorvettula, *Johdatus suomalaisen hoitotyön historiaan*. Suomen Sairaanhoidajaliitto 1998, 19–24.

10. Lars Westerlund, *Länsförvaltningen. Landshövdingarna, regeringsmakten och politiken i Finland åren 1809–1992*. Hal-lintohistoriakomitea 1993, 173.

11. Asioitsijoista ks. Mia Korpiola, Hyvät, pahat ja rumat maallikkoasioitsijat. Mielikuvat oikeudellisen tiedon haltijoista autonomian ajan Suomessa. *Tieteessä tapahtuu* 39 (2021a); Anna Kuusmin, Nurkkasihteerien kadonnut ammattikunta. *Oikeudellinen tietotaito -projektin blogi* 2018a, <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2018/02/21/nurkkasihteerien-kadonnut-ammattikunta/> (9.4.2021); Anna Kuusmin, Asioitsija Pekka Hakkarainen Joensuusta – raitis nurkkasihteerin ja jokapaikanhöylä? *Oikeudellinen tietotaito -projektin blogi* 2018b, <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2018/08/06/asioitsija-pekka-hakkarainen-joensuusta-raitis-nurkkasihteerin-ja-jokapaikanhoyla/> (9.4.2021).

12. Ks. esim. Mia Korpiola, *Introduction*. Teoksessa Mia Korpiola (toim.) *Legal Literacy in Premodern European Societies*. Palgrave Macmillan 2019, 4–7.

13. Pekka Toivanen, *Kuopion historia 2. Savon residenssistä valtuusmiesten aikaan*. Kuopion kaupunki 2000, 24–30, 89–90, 97–98, 252 – 254; Ilkka Nummela, *Kuopion historia III. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875–1918*. Kustannuskiila 1989, 31.

keskus. Sekin oli lääninsä keskus, ja lisäksi siellä sijaitti hovioikeus. Vaasan väestörakenne 1800-luvun puolivälin paikkeilla oli seuraavanlainen: aatelisto noin 1 %, oppinut sääty ja muut säätyläiset reilu 10 %, porvarit noin 16 % ja muut kaupunkilaiset reilu 70 %. Vaikka eri sosiaaliryhmien osuus oli molemmissa kaupungeissa suunnilleen sama, kielitilanne oli niissä erilainen. Vaasa oli vahvasti ruotsinkielinen vielä vuosisadan lopulla. Vuonna 1880 väestöstä 87 % oli ruotsinkielisiä ja vuonna 1900 vielä 62 %.¹⁴

Näitä kahta kaupunkia tarkastelemalla voidaan havainnoida sitä, millaista asianajo 1800-luvulla oli muualla kuin Helsingin ja Turun kaltaisissa isoissa kaupungeissa. Aineistoni koostuu Kuopion ja Vaasan raastuvanoikeuksien sekä Vaasan kämnerinoikeuden tuomiokirjoista otosvuosilta 1825, 1850, 1875 ja 1900. Tapausten suuren määrän vuoksi näiltä vuosilta ei ole voitu käydä läpi kaikkia juttuja, vaan otos on rajattu muutamiin kuukausiin.¹⁵ Olen etsinyt tapauksista henkilöt, jotka ovat toimineet joko asiamiehinä (*ombud, fullmäktig*) tai avustajina (*biträde*). Asiamies saapui oikeuteen päämiehensä sijaan ja toimi tämän puolesta, kun taas avustaja saapui oikeuteen päämiehensä seurassa tämän tueksi. Asianajaja-nimike suojattiin vasta vuonna 1958, joten 1800-luvulla maallikotkin pystyivät kutsumaan itseään asianajajiksi (*advokat, sakförare*). Joskus puhutaan myös asioitsijoista (*sakförare*) eli maallikoista, jotka hoitivat oikeudellisia ja monia muita toimeksiantoja liiketoimena. Tässä artikkelissa asianajajalla viitataan kehen tahansa, joka hoiti asiamiehen tai avustajan tehtäviä. Asianajajina toimi niin juristeja kuin maallikoitakin.¹⁶

Tutkin artikkelissa sitä, kuinka yleistä asianajajan käyttö 1800-luvun suomalaisissa pikkukaupungeissa oli, ketkä asianajajina toimivat, millaisena heidän toimintansa oikeudessa näyttäytyi

ja miten asianajo heijastelee 1800-luvun ihmisten oikeudellista tietoutta. Kytken tarkastelun myös oikeuden modernisaatioon ja modernin asianajajakunnan syntyyn 1800-luvun lopulla. Artikkelini murtaa osaltaan kuvaa juristikeskeisestä oikeudellisesta toimijuudesta ja valaisee sitä, millaista oikeudellinen elämä 1800-luvun Kuopiossa ja Vaasassa oli.

Asianajajien lisääntyvä käyttö vuosisadan lopulla

Kaupunkien raadit olivat jakaneet oikeutta keskialta lähtien. Raatimiehet, samalla siis myös raastuvanoikeuden jäsenet, olivat kaupungin porvareita. Hiljalleen varhaisella uudella ajalla raastuvanoikeudetkin rupesivat professionalisoitumaan muun oikeudenkäytön mukana. Vuoden 1749 virkatutkintoasetus ulotti oikeudellisen oppineisuuden vaatimuksen pääsääntöisesti myös kaupunkien pormestareihin, jotka toimivat raastuvanoikeuksien puheenjohtajina. Isommissa kaupungeissa (Suomessa esimerkiksi Turussa ja Helsingissä) tehtävät jakautuivat kahdella. Maistraatti hoiti hallinnolliset ja taloudelliset asiat, kun taas raastuvanoikeus hoiti oikeudelliset asiat. Näin raastuvanoikeuksiin tuli myös enemmän oikeudellista osaamista. Pienemmissä kaupungeissa kuitenkin raati eli maistraatti hoiti sekä hallinnollis-taloudellisen että oikeudellisen puolen. Maistraatti toimi siis myös raastuvanoikeutena. Oppineen pormestarin rinnalla näissä toimi raatimiehinä kaupungin porvareita, eli kauppiaita ja käsityöläisiä, jotka toimivat raastuvanoikeuksien maallikkotuomareina. Tällaisena toiminta jatkui autonomian ajalla. Vuosisadan lopulla pienemmissäkin kaupungeissa alkoi tapahtua eriytymistä ja raastuvanoikeuksiin palkattiin oikeusraatimiehiä, joilla oli oikeudellinen koulutus.¹⁷ Maallikkotuomareiden, eli kunnallis-

14. Anneli Mäkelä, *Vaasan historia III 1809–1852*. Vaasan kaupunki 1985; Jorma Kallenaution, *Vanhasta uuteen Vaasaan. Vuosikymmen palon jälkeen*. Teoksessa Jorma Kallenaution et al. (toim.) *Vaasan historia IV 1852–1917*. Vaasan kaupunki 2006, 43; Holger Wester, *Kasvun ainekset. Väestö ja talous*. Teoksessa Jorma Kallenaution et al. (toim.) *Vaasan historia IV 1852–1917*. Vaasan kaupunki 2006, 172.

15. Kuopion raastuvanoikeus: 10.1.–27.6.1825, 9.1.–17.6.1850, 11.1.–31.3.1875, 8.1.–16.2.1900 (osasto I), 9.1.–27.2.1900 (osasto II). Vaasan raastuvanoikeus: 3.1.–28.6.1825, 7.1.–27.6.1850, 18.1.–26.4.1875 (osasto I), 20.1.–31.3.1875 (osasto II), 8.1.–29.1.1900 (osasto I), 4.1.–31.1.1900 (osasto II). Vaasan kämnerinoikeus: 7.1.–11.2.1825, 4.1.–12.2.1850. Kämnerinoikeudet lakkautettiin vuonna 1868, joten otokset ovat vain vuosilta 1825 ja 1850.

16. Terminologia oli vielä vakiintumatonta, ja esimerkiksi asianajajasta ja asioitsijasta voitiin molemmista käyttää ruotsiksi nimitystä *sakförare*.

17. Ks. esim. Oscar Nikula, *Kaupunkilaitos 1721–1875*. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) *Suomen kaupunkilaitoksen historia 1. Keskiajalta 1870-luvulle*. Suomen Kaupunkiliitto 1981, 194, 198, 211–212; Anne-Marie Fällström & Ilkka Mäntylä, *Stadsadministrationen i Sverige-Finland under frihetstiden*. Teoksessa Birgitta Ericsson et al. (toim.) *Stadsadministration i Nor-*

raatimiesten määrä pienemmissä kaupungeissa väheni 1880-luvulla hieman, joten oikeusraatimiesten osuus suhteessa nousi.¹⁸

Kuopio oli saanut kaupunkioikeudet vuonna 1782, mutta maistraatti, joka samalla toimi raastuvanoikeutena, perustettiin sinne vasta vuonna 1816.¹⁹ Yleensä kaupunkien kauppiaille oli vahva asema raadissa/maistraatissa, mutta Kuopiossa käsityöläiset olivat poikkeuksellisen vahvasti edustettuina. Vuosien 1816 ja 1875 välillä toimineista raatimiehistä kahdeksan oli käsityöläisiä, kuusi kauppiaita, kaksi kaupunginnotaareja ja yksi hovioikeudenkanslisti. Näistä hovioikeudenkanslisti Alexander Ingman valittiin virkaansa vuonna 1858 ja hän oli siten ensimmäinen juristikoulutuksen saanut raatimies Kuopion raastuvanoikeudessa.²⁰

Vuosisadan edetessä maistraatti joutui käsittelemään yhä enemmän oikeudellisia juttuja, ja siksi raastuvanoikeus jaettiin vuonna 1876 kahteen osastoon. Toista johti pormestari, ja toista oikeusraatimies.²¹ Nämä olivat ainoat virat, joissa edellytettiin oikeudellista koulutusta. Oikeuden muut jäsenet olivat nyt nimitykseltään kunnallisraatimiehiä ja useimmiten he olivat edelleen maallikoita. 1860- ja 1870-lukujen kunnallishallinnon muutosten mukanaan tuoma orastava demokratisoituminen alkoi näkyä myös Kuopion raastuvanoikeuden monimuotoistuvassa kokoonpanossa: kauppiaiden ja käsityöläisten rinnalle nousi muita kaupunkilaisia.²²

Vuonna 1606 perustetussa Vaasassa oli 1800-luvulle tultaessa jo vankka kokemus raastuvan-

oikeuden toiminnasta. Vaasassa raastuvanoikeuden kokoonpano oli perinteisempi, sillä siellä kauppiat olivat käsityöläisiä runsaslukuisemmin edustettuina. Näiden lisäksi raatimieheksi valittiin muutama kaupungin virkamiehistä. Raastuvanoikeuden alapuolella toiminut kämnerinoikeus²³ lakkautettiin vuonna 1868. Kämnerinoikeuden lakkauttaminen lisäsi raastuvanoikeuden työtaakkaa, joten myös Vaasassa raastuvanoikeus jaettiin kahteen osastoon, ja samalla tuomioistuin sai ensimmäisen juristijäsenensä oikeusraatimieheksi valitusta Johan Svanlungista.²⁴

Sekä Kuopion että Vaasan raastuvanoikeudessa oli läpi 1800-luvun vahva maallikkoedustus. Pormestarit olivat juristeja koulutukseltaan, mutta raatimiehinä juristeja alkoi näkyä vasta vuosisadan jälkipuolella. Tuolloinkin raastuvanoikeudessa säilyivät edelleen myös maallikot tuomareina. Vuosisadan lopulla vellonut kielikiista löi laineitaan myös raastuvanoikeuksien toimintaan ja raatimiesten valinta politisoitui vahvasti. Molemmilla kieliryhmillä oli omat ehdokkaansa, joiden puolesta vedottiin voimakkaasti esimerkiksi sanomalehdissä.²⁵

Seuraavissa kaavioissa tarkastellaan juttutyypeittäin sitä, kuinka yleistä asiamiehen tai avustajan käyttö oli Kuopion ja Vaasan raastuvanoikeuksissa sekä Vaasan kämnerinoikeudessa otosjaksojen aikana.²⁶

Kaaviot osoittavat, että kaupunkilaiset käyttivät asiamiehiä riita-asioissa jo vuosisadan alkupuolella säännöllisesti molemmissa kaupungeissa. Otosvuonna 1900 jo suuressa enemmistössä ta-

den på 1700-talet. Universitetsforlaget 1982, 189; Petri Karonen, "Raastuvassa tavataan". Suomen kaupunkien hallinto- ja oikeuslaitoksen toimintaa ja virkamiehiä suurvalta-aikana. Jyväskylän yliopisto 1995.

18. Jussi Kuusanmäki, Kunnallisen kansanvallan kehitys ja kunnallishallinnon organisaatio 1875–1917. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) *Suomen kaupunkilaitoksen historia 2. 1870-luvulta autonomian ajan loppuun.* Suomen kaupunkiliitto 1983, 103.

19. Toivanen 2000, 217.

20. Marianne Vasara-Aaltonen, Lay Town Court Judges in Nineteenth-Century Finland. The Case of Kuopio and Vaasa. *Journal of Finnish Studies* 25 (tulossa 2022).

21. Ilkka Nummela, *Kuopion historia III. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875–1918.* Kustannuskiila 1989, 276.

22. Vasara-Aaltonen 2022.

23. Isommissa kaupungeissa toimi raastuvanoikeuden alapuolella kämnerinoikeus, joka ratkaisi ensimmäisenä oikeusasteena vähäisempiä riita- ja rikosasioita. Kämnerinoikeudet lakkautettiin koko maassa vuonna 1868. Ks. esim. Petri Karonen, *Kämnerinoikeudet Suomen kaupungeissa suurvalta-ajan alkupuolella (noin 1620–1660).* Jyväskylän yliopisto 1994; Pentti Ahmas, *Oikeudenkäynnin yhdenmukaistaminen 1800-luvulla. Oikeushistoriallinen tutkimus kämnerin-, laamannin- ja ritarisyyntoikeuksien lakkauttamisesta.* Helsingin yliopisto 2005.

24. Nikula 1981, 224; Vasara-Aaltonen 2022.

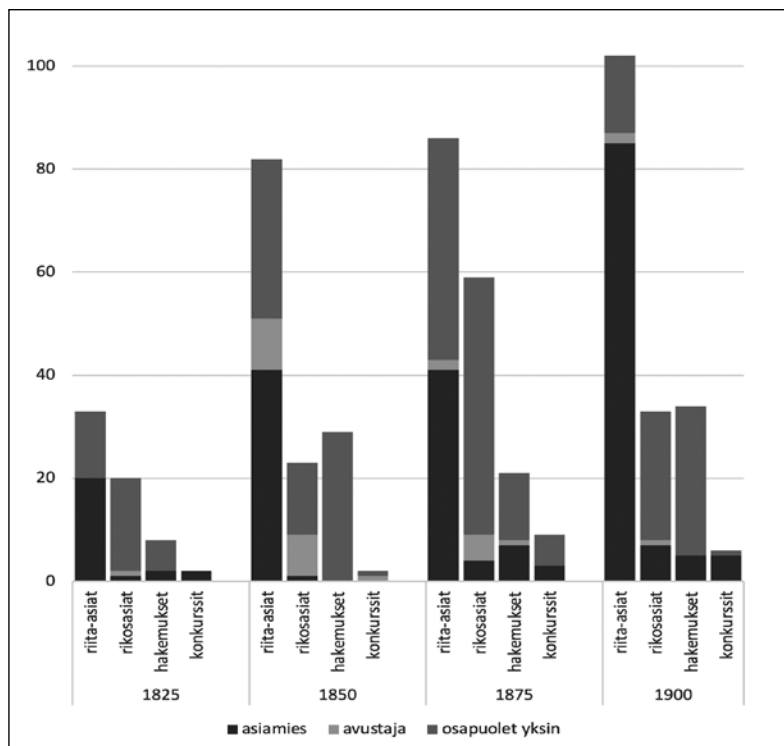
25. Vasara-Aaltonen 2022. Ks. kielikysymyksestä Vaasan kunnallispolitiikassa Pekka Hirvonen, Kohti kansalaisyhteiskuntaa. Hallinto – politiikka – kulttuuri – vapaa-aika. Teoksessa Jorma Kallenaution et al. *Vaasan historia IV 1852–1917.* Vaasan kaupunki 2006, 409–410.

26. Otosjaksojen pituudet vaihtelivat, joten kaavioista ei voi vetää johtopäätöksiä juttumäärien kehityksestä.

Kaavio 1:

Kuopion raastuvanoikeuden tapaukset 1825–1900, joissa vähintään yhdellä osapuolista oli asiamies tai avustaja suhteessa tapauksiin, joissa osapuolet toimivat yksin ilman edustusta.

Otosjaksot: 10.1.–27.6.1825, 9.1.–17.6.1850, 11.1.–31.3.1875, 8.1.–16.2.1900 (osasto I), 9.1.–27.2.1900 (osasto II).

pauksista vähintään yksi jutun osapuolista käytti asiamiestä. Rikosasioissa kaupunkilaiset turvautuivat apuun harvemmin.

Asiakkaina oli kaupunkilaisia varsin laajalla skaalalla. Esimerkistä käyvät Kuopion vuoden 1825 tapaukset, joissa asiamiestä tai avustajaa käyttivät seuraavien ammattiryhmien edustajat: kersantti, neljä leskirouvaa, kaksi puuseppää, kirjanpitäjä, nimismies, torppari, räätäli, kellarimestari, posteljooni, kaksi talollista, kihlakunnan tuomarin perilliset, kaupunkilaiset kollektiivina, ylioppilas ja metsästäjä.²⁷ Perheen ulkopuolista asiamiestä käyttivät niin miehet kuin naisetkin,

joskin miesten osuus päämiehistä – kuten oikeudenkäyntien osapuolista ylipäätään – oli huomattavasti isompi. Kaikista köyhimmät kaupunkilaiset käyttivät kuitenkin harvoin asiamiestä. Oikeusapua ei ollut tarjolla ennen vuosisadan loppua, ja silloinkin vain muutamassa kaupungissa, joten on ymmärrettävää, ettei heillä ollut varaa maksaa oikeudellisesta avusta.²⁸ Tästä poikkeuksena on Vaasan vuoden 1900 aineisto, jossa rikosasioissakin useilla syytetyillä oli asiamies käytössään. Näissä työmiehiksikin kirjatut syytetyt käyttivät usein poliisimiestä edustajanaan oikeudessa.²⁹

27. Ca:8 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1825, Kuopion raastuvanoikeuden arkisto (KRA), Kansallisarkisto Joensuu (KAJ). Myös Tampereen raastuvanoikeudessa 1860-luvulla asianajajaa käytti kirjava joukko kaupunkilaisia, ks. Aune Innala, Kaksi Tampereen varhaisinta lainoppinutta asianajajaa. *Defensor Legis* 30 (1949), 54.

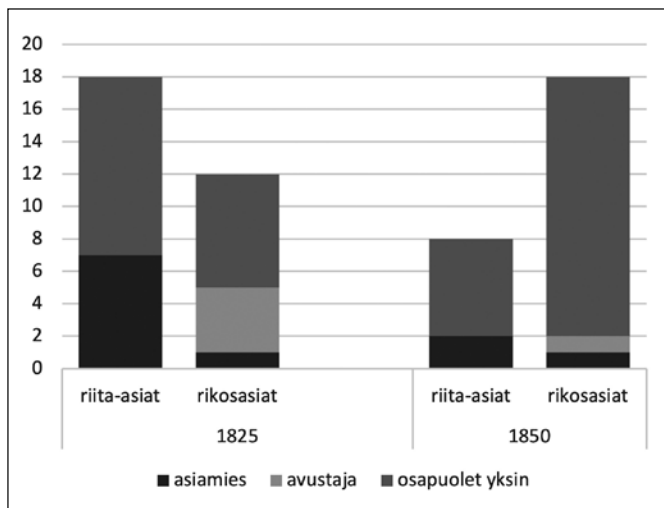
28. Oikeusavun historiasta Suomessa, ks. Marianne Vasara-Aaltonen, “To Poor and Rich Alike” Legal Modernisation, the Women’s Movement, and Legal Aid in Late Nineteenth-Century Finland. Teoksessa Felice Batlan & Marianne Vasara-Aaltonen (toim.) *Histories of Legal Aid. A Comparative and International Perspective*. Palgrave Macmillan 2021.

29. Cba:34 Raastuvanoikeuden I osaston pöytäkirjat 1900; Cbb:56 Raastuvanoikeuden II osaston pöytäkirjat 1900, Vaasan raastuvanoikeuden arkisto (VRA), Kansallisarkisto Vaasa (KAV).

Kaavio 2:

Vaasan kämnerinoikeuden tapaukset 1825–1850, joissa vähintään yhdellä osapuolista oli asiamies tai avustaja suhteessa tapaukseen, joissa osapuolet toimivat yksin ilman edustusta.

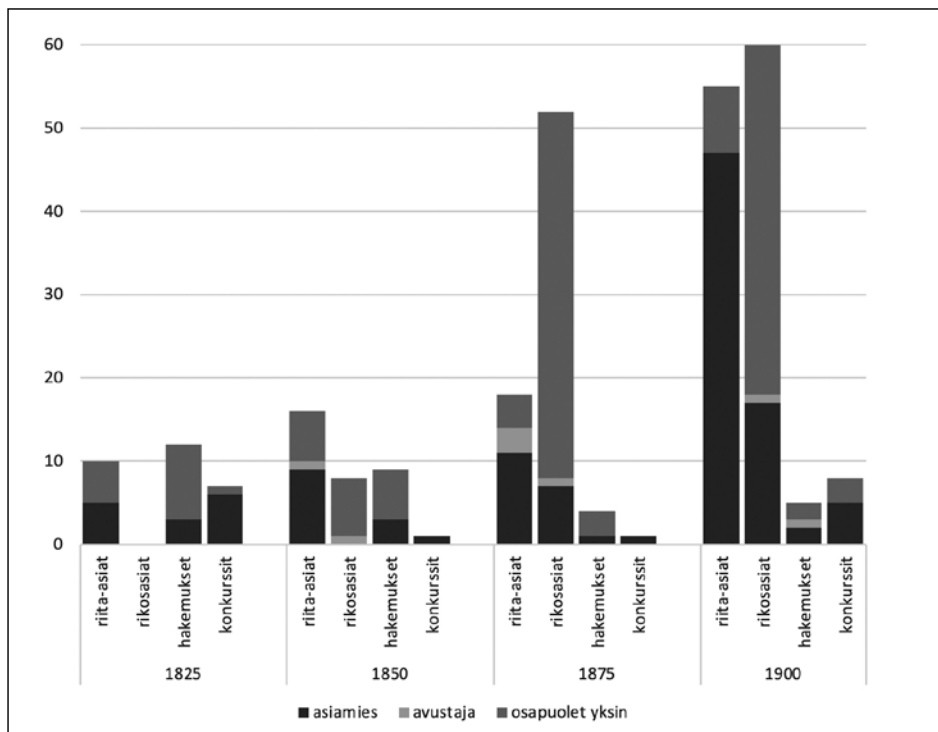
Otosjaksot: 7.1.–11.2.1825, 4.1.–12.2.1850.

Kaavio 3:

Vaasan raastuvanoikeuden tapaukset 1825–1900, joissa vähintään yhdellä osapuolista oli asiamies tai avustaja suhteessa tapaukseen, joissa ei osapuolet toimivat yksin ilman edustusta.

Otosjaksot: 3.1.–28.6.1825, 7.1.–27.6.1850, 18.1.–26.4.1875 (osasto I), 20.1.–31.3.1875 (osasto II), 8.1.–29.1.1900 (osasto I), 4.1.–31.1.1900 (osasto II).

Hidas muutos maallikkovirkamiehistä juristeihin ja ammattiasianajajiin

Raastuvanoikeuksissa toimineet asiamiehet voidaan jakaa karkeasti ottaen neljään ryhmään: 1) sukulaisuus- tai ystävyysuhteen nojalla toimineet, 2) maallikot, yleensä kaupungin virkamiehet, jotka hoitivat asianajoa sivutoimisesti, 3) juristit, jotka hoitivat asianajoa sivutoimisesti ja 4) juristikoulutuksen saaneet ammattiasianajat.

Vuoden 1825 otosjakson aikana Kuopion raastuvanoikeudessa esiintyi 18 eri asiamiestä/avustajaa 26 tapauksessa.³⁰ Näistä 12 esiintyi vain yhdessä tapauksessa, ja voidaan otaksua, että taustalla oli sukulaisuus- tai tuttavuussuhde päämieheen. Tästä asiamiesjoukosta löytyy niin kauppias, apteekkari, räätälin vaimo kuin entinen posti-inspehtöörikin. Vuoden 1825 tapauksissa asianajo keskittyi erityisesti kolmelle henkilölle: kaupunginnotaari Samuel Henrik Snellmanille (9 tapausta), kaupunginvouti Nils Schörille (4) ja kersantti Petter Enok Qwickille (4). Asiamiesten oikeudellinen yliopistokoulutus oli vielä harvassa. Kuopion pormestari, eli raastuvanoikeuden puheenjohtaja, Johan Fredrik Sundberg (1787–1831) toimi omassa raastuvanoikeudessaan asiamiehenä yhdessä tapauksessa. Sundberg oli suorittanut tuomarintutkinnon vuonna 1808.³¹ Sen lisäksi asiamiesten joukosta löytyy yksi, hieman tulkinnanvarainen nimike, justitiaari (*justitiar*) Anders Grönlund. Grönlund oli ollut ylioppilas Turun akatemiassa kevätlukukaudella 1781, mutta tarkempia tietoja hänen opinnoistaan ei löydy. Opintojensa jälkeen hän toimi läänin kanslistina, lääninviskaalina ja kaupunginviskaalina.³²

Kuopion vuoden 1850 aineistossa esiintyi 17 eri asiamiestä/avustajaa 61 tapauksessa.³³ Edelleen nähdään se, että asianajo keskittyi tietyille henkilöille. Kärjessä oli kersantti Frans Adolf Björklund, joka esiintyi kymmenessä tapauksessa.

Kaupungin virkamiehet olivat jälleen merkittävässä asemassa: kaupungin- ja lääninviskaali C. G. Järnefelt (9 tapausta), kaupunginpalvelija Petter Harald (6), notaari ja vararaatimies G. G. Winter (6) ja kaupunginvouti Carl Relander (5). Myös muita kaupungin tai läänin virkamiehiä löytyy asiamiehinä yksittäisissä tapauksissa. Sen sijaan sukulaisuussuhde on varmennettavissa vain kahden asiamiehen kohdalla. Vain yhdellä asianajajista oli oikeudellinen koulutus: hovioikeuden auskultantti Alexander Nordenstreng oli suorittanut tuomarintutkinnon vuonna 1849. Hän esiintyi kolmessa tapauksessa.

Vuonna 1875 tilanne oli muuttunut hieman. Tarkastelujaksolla esiintyi 31 eri asiamiestä/avustajaa 63 tapauksessa.³⁴ Heistä kahdeksan toimi sukulaisuussuhteen perusteella. Huomionarvoista on kuitenkin se, että vuonna 1875 asianajo Kuopiossa henkilöityi hyvin vahvasti yhteen ihmiseen. Tuomiokapitulun sihteeri, varatuomari Karl Petter Stenberg (1840–1899) toimi tarkastelujakson aikana asiamiehenä peräti 19 tapauksessa ja oikeudenkäyntiavustajana kahdessa. Stenberg, joka oli valmistunut juristiksi vuonna 1864, lopetti työnsä tuomiokapitulissa vuonna 1877, kun tuli valituksi Kuopion raastuvanoikeuden oikeusraatimieheksi.³⁵ Toinen asianajoa harjoittanut juristi oli varatuomari Alexander Kumlin, joka työskenteli 1870-luvulla muun muassa Ilomantsin nimismiehenä, Kuopion varalääninkamreerina sekä Viipurin hovioikeuden viskaalina.³⁶ Kumlin mainosti asianajopalveluitaan myös lehdessä.³⁷ Tarkastelujakson aikana Kumlin esiintyi raastuvanoikeudessa kuitenkin vain kahdessa tapauksessa. Stenbergin jälkeen eniten juttuja hoitivat kaupunginpalvelija J. Westerinen (6 tapausta) ja kaupunginvouti Emerik Zimmerman (4). Näiden lisäksi monet muut kaupungin ja läänin virkamiehet sekä muutama kauppias hoitivat kukin 1–3 tapausta.

30. Ca:8 Varsinaisiasiain pöytäkirjat 1825, KRA, KAJ.

31. Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Johan Fredrik Sundberg*, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=12019> (10.2.2021).

32. Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Anders Grönlund*, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=9852> (10.2.2021).

33. Ca:33 Varsinaisiasiain pöytäkirjat 1850, KRA, KAJ.

34. Ca:58 Varsinaisiasiain pöytäkirjat 1875, KRA, KAJ.

35. Veli-Matti Autio, *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899. Stenberg Karl Petter*, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/henkilo.php?id=17959> (9.4.2021).

36. A.W. Westerlund (toim.), *Finlands jurister. Biografiska antekningar*. Åbo tryckeri och tidnings aktiebolags förlag 1909, 30.

37. *Tapio* 23.10.1875, 3.

Otosvuonna 1900 Kuopiossa toimi jo koulutettuja ammattiasianajajia. Tarkastelujakson aikana 105 tapauksessa esiintyi 31 eri asiamiestä/avustajaa.³⁸ Heistä kolme toimi sukulaisensa puolesta. Listan kärjessä nähdään edelleen kaupungin virkamies, notaari Edvard Bergholm, joka toimi asiamiehenä 16 tapauksessa ja kärjäkirjuri H. J. Harinen samoin 16 tapauksessa. Seuraavaksi eniten tapauksia hoitivat ammattikseen asianajoa harjoittaneet juristit Ukko Andersin (15 tapausta) ja Leodor (Heliodorus) Guseff (9). Näiden lisäksi useampia juttuja hoitivat myös muun muassa kaupunginpalvelijat H. Hyvärinen (9) ja Gustaf Hyvärinen (7), entinen kauppias J. Huuskonen (7), lääninhallituksen virkamies, juristi Eemil Makkonen (5) ja kirjuri Karl Johan Molander (4). Muutama muu hoiti kaksi tai kolme tapausta. Näiden ohella liuta kaupunkilaisia esiintyi asiamiehenä yhdessä tapauksessa, ja tuolloin on mahdollista, että kyseessä oli vain tuttavän avustaminen, ei ammattimainen toiminta.

Vaasan kämnerinoikeuden vuoden 1825 otoksessa esiintyy kahdeksan eri asiamiestä/avustajaa 12 tapauksessa.³⁹ Kärkisijaa kolmella hoidetulla jutulla pitivät kaupunginnotaari Gustaf Nyqvist ja lääninkanslisti Adolf Fredrik Kjellander. Joukossa oli myös yksi juristi, tuomarintutkinnon vuonna 1797 suorittanut hovioikeuden notaari Alexander Adolf Chydenius (1777–1826).⁴⁰ Ainoastaan yhdessä tapauksessa oli kysymys sukulaisen edustamisesta. Raastuvanoikeudessa 14 tapauksessa nähtiin 13 eri asiamiestä/avustajaa.⁴¹ Kärkipaikkaa pitivät varakruununnimismies Anders Johan Rein ja varalääninkamreeri Olof Anders Järnefelt kolmella tapauksella. Joukosta löytyy myös kolme hovioikeudessa työskennellyttä juristia sekä yksi

■ Kuva 1. Alexander Kumlin julkaisi vuonna 1875 ilmoituksen tarjoamista asianajopalveluista, mikä oli 1870-luvulla vielä harvinaisia. Laajemmin ja säännöllisemmin asianajopalveluita alettiin mainostaa kuopiolaislehdissä vasta 1890-luvulla. Lähde: *Tapio* 23.10.1875, 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

raastuvanoikeuden raatimiehistä. Lisäksi voidaan mainita raatihuoneen vahtimestari Jacob Fredrik Widberg ja hovioikeuden ylimääräinen vahtimestari Erik Ekqwist.

Vuoden 1850 otoksessa kämnerinoikeudessa esiintyi neljä eri asiamiestä/avustajaa kolmessa tapauksessa.⁴² He olivat kaupunginviskaali Abraham Hagman, kämnerinoikeuden puheenjohtaja, juristi Fredrik Danielsson, entinen kaupunginvouti Gustaf Lund sekä aviomiehensä puolesta oikeudessa esiintynyt Lisa Winberg. Raastuvanoikeudessa puolestaan esiintyi 13 eri asiamiestä/avustajaa 15 tapauksessa.⁴³ Edustaminen ei siis juurikaan keskittynyt tietyille henkilöille. Tästä joukosta löytyy muun muassa kolme Vaasan hovioikeudessa työskennellyttä juristia, muutama kaupungin virkamies, yksi raatimies sekä kauppias ja peltiseppä.

Vuonna 1875 kämnerinoikeutta ei ollut enää olemassa, joten kaikki tapaukset ovat Vaasan raastuvanoikeudesta. Otoksessa esiintyi 16 eri asiamiestä/avustajaa 24 tapauksessa.⁴⁴ Eniten juttuja, 7 kappaletta, hoiti kaupunginviskaali Hellberg. Tätä selittää osin se, että kaupungin syyttäväviranomaisena hän avusti muutamassa asianomistajarikoksessa asianomistajaa oikeudessa. Hovioikeuden ylimääräinen viskaali Petter Grenman ja kruununnimismies Adolf Kehl esiintyivät molemmat kolmessa tapauksessa. Gren-

38. Cba:31 I osaston varsinaisasiain pöytäkirjat 1900; CIIa:33 II osaston varsinaisasiain pöytäkirjat 1900, KRA, KAJ.

39. KäO:9 Tuomiokirjat 1824–1826, Vaasan kämnerinoikeuden renovoidut tuomiokirjat, Kansallisarkisto Hämeenlinna (KAH).

40. Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852. Alexander Adolf Chydenius*, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=11054> (15.2.2021).

41. ROa:8 Varsinaisten asioiden pöytäkirjat 1823–1826, Vaasan raastuvanoikeuden renovoidut tuomiokirjat, KAH.

42. KäO:21 Tuomiokirjat 1848–1850, Vaasan kämnerinoikeuden renovoidut tuomiokirjat, KAH.

43. ROa:15 Varsinaisten asioiden pöytäkirjat 1850–1852, Vaasan raastuvanoikeuden renovoidut tuomiokirjat, KAH.

44. Cba:7 Raastuvanoikeuden I osaston pöytäkirjat 1875; Cbb:7 Raastuvanoikeuden II osaston pöytäkirjat 1875, VRA, KAV.

manin lisäksi neljä muuta juristia, hovioikeuden virkamiehiä, hoiti asianajoa. Myös muun muassa neljä poliisia nähtiin asianajotehtävissä, yleensä rikosjutuissa syytetyn asiamiehinä.

Vuoden 1900 otoksessa oli selvästi enemmän tapauksia, joten myös asiamiesten lukumäärä oli suurempi. Asiamies tai avustaja oli käytössä 73 tapauksessa ja näissä esiintyi yhteensä 35 eri henkilöä.⁴⁵ Eniten tapauksia hoiti tuolloin hovioikeuden notaarina toiminut juristi Axel Cederberg (14 tapausta). Cederberg kohosi myöhemmin Vaasan hovioikeuden presidentiksi ja toimi sekä valtiopäivämiehenä että kansanedustajana.⁴⁶ Perässä tulivat varatuomari Odo Sandelin (13), hovioikeuden notaari Hugo Malmberg (8) ja varatuomari Antti William Heikkilä (7). Huomionarvoista on se, että ainakin 14 asiamiehistä oli juristeja. Lisäksi poliisit hoitivat aktiivisesti asianajoa: otosjakson aineistosta heitä löytyi 12. Poliisit keskittyivät lähinnä rikosjuttujen syytettyjen edustamiseen. Juristeja rikosasiat eivät liiemmin kiinnostaneet. Asianajajana Vaasassa työskennellyt Gustaf Ignatius totesikin: ”Toimistomme ei yleensä ottanut vastaan rikosasioita, meillä oli siviilijutuissa tarpeeksi työtä.”⁴⁷ Vuoden 1900 asiamiesjoukko koostui lähes kokonaan asianajoa mitä ilmeisimmin vähintään sivutoimisesti hoitaneista miehistä. Poikkeuksena voi kuitenkin mainita jungfru Lina Tulanderin, joka edusti valtakirjalla fröken Augusta Thodénia perintöön liittyvän hakemuksen tekemisessä.

Aineiston pohjalta voidaan tehdä useita havaintoja. Alussa mainituista neljästä ryhmästä Kuopion ja Vaasan aineistossa painottuvat kaupungin maallikkovirkamiehet, jotka harjoitti-

vat asianajoa. Tämä ei ollut mikään uusi ilmiö. Jo 1600-luvun alussa esimerkiksi Tukholman raastuvanoikeudessa oli nähty kaupungin virkamiehiä hoitamassa säännöllisesti asianajoa.⁴⁸ Maallikoilla saattoi hyvinkin olla riittävä oikeudellinen osaaminen asioiden hoitamiseen. Raastuvanoikeuden kirjurit ja muut virkamiehet pysyivät säännöllisesti seuraamaan oikeudenkäyntien kulkua, ja muillakin maallikkoasioitsijoilla oli usein käytössään esimerkiksi jonkin verran oikeudellista kirjallisuutta. Esimerkiksi Kuopion aineistossa esiintynyt kirjuri Harinen oli todennäköisesti ostanut huutokaupasta lakikirjan itselleen.⁴⁹ Varsinkin vuosisadan lopulla oli tarjolla myös runsaasti tavalliselle kansalle suunnattuja oikeudellisia käsikirjoja, joista oli varmasti asiotsijoillekin hyötyä. Oikeudellista kirjallisuutta oli saatavilla myös kirjastoissa.⁵⁰

Molemmissa kaupungeissa nähtiin lisäksi raatimiehiä, eli raastuvanoikeuden maallikkotuomareita, asianajotehtävissä, myös omassa tuomioistuimessa. Kuopion ja Vaasan raatimiehet eivät toki tuominneet itse juttuja, joissa toimivat asianajajina,⁵¹ mutta muuten he ovat voineet asianajotoimissaan hyötyä viran tuomista tiedoista. Kuopiossa raatimiesten toimiminen asianajajina johti joskus siihen, että yhden istuntopäivän aikana tuomioistuimen kokoonpano vaihtui toistuvasti, kun asianajajana toimivan raatimiehen tilalle nousi vararaatimies jutun käsittelyn ajaksi. Ristikkäinen toimiminen tuomarina ja asianajajana herättää nykynäkökulmasta tarkastellen ilmeisiä esteellisyyssymyksiä, mutta 1800-luvulla suhtautuminen esteellisyyteen oli joustavampi kuin nykyisin.⁵²

45. Cba:34 Raastuvanoikeuden I osaston pöytäkirjat 1900; Cbb:56 Raastuvanoikeuden II osaston pöytäkirjat 1900, VRA, KAV.

46. Timo Kautto, Cederberg, Axel. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. SKS 1997–, <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/1959> (15.2.2021).

47. Ignatius 1946, 255.

48. Mia Korpiola, *Advocates before Official Advocacy. Lay Advocacy in the Stockholm Town Court ca. 1615*. Esitelmä *Lay Advocacy in the Pre-modern World* -konferenssissa 29.5.2018.

49. Marianne Vasara-Aaltonen, Kun Kuopiossa lakikirjoja kaupattiin. Oikeudellisen kirjallisuuden omistaminen 1800-luvun huutokauppaluetteloiden valossa. Teoksessa Toni Malminen & Sakari Wuolijoki (toim.) *Oikeus, kirjastot ja kulttuuri*. SLY 2019a, 122. Kaupunginkirjureiden merkityksestä 1600-luvulla, ks. Jennica Thylin-Klaus, *Stadsskrivare på 1600-talet*. Teoksessa Marika Tandefelt (toim.) *Finländsk svenska från medeltid till 1860*. SLS 2019; Petteri Impola, Kaupunginkirjurit tuomiokirjojen laatijoina ja tutkimuskohteina. *Uuden ajan tutkimuksen verkoston blogi* 2021, <https://www.uudenajan-alku.fi/2021/03/30/kaupunginkirjurit-tuomiokirjojen-laatijoina-ja-tutkimuskohteina/> (9.4.2021).

50. Ks. esim. Vasara-Aaltonen 2019a, 112, 115, 121–122.

51. Joskin kuopiolaislehti *Tapio* raportoi vuonna 1880 tapauksesta, jossa oli käynyt juuri näin: helsinkiläistä oikeusraatimiestä vastaan oli nostettu kanne tämän toimittua asianajajana ja tuomarina samassa asiassa. Tuomari kanteen alaisena, *Tapio*, 21.8.1880, 2.

52. Marianne Vasara-Aaltonen, Tuomareiden tuolileikki – eli kuinka Kuopion raatimiehet toimivat asianajajina. *Oikeudellisen tietotaito-projektin blogi* 2019b, <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2019/09/24/tuomareiden-tuolileikki/> (9.4.2021); Pihlajamäki 2009, 162.

UUSI

SAVO.

Tilauksenhinta:

Table with columns: Kuukausi, Vuosittain, Vuorokausi, and prices for different subscription durations.

Ilmoitushinta:

Ilmoitus 10 p. ohella ja 10 p. kerran... 10 % 5 kertaan... 20 % 10 kertaan...

N:o 3.

Kuopiossa, Tiistaina 8 p:nä Tammikuuta.

1895.

Julkaisijat: Kuopion Uusi Kirjasto, S. Kastorin kirjasto, Legisti & Piippanen...

Vainava toimittaja: P. Brofeldt.

Tilauksenne: Kuopiossa N:o 18. - Tiedot N:o 107.

Konttori: Keskikatu N:o 99. Kuopion Uusi Kirjasto, Töölön M. A. - Järkäle: auki tiistai, torstai ja lauantai klo 13 päivittäin.

JONAS CASTRÉNin Asianajo-toimisto Helsinki, Erottaja 4. Vastanotto 10-2 a. p. ja 5-7 i. p. Telefont 1,285.

Uusi Savo v:nä 1895

Ilmestyy kolme kertaa viikossa, ja maksaa joka vuodelta kuusikymmentä 4 mk, maalis- ja huhtikuussa 5 mk, ja kesäkuussa 6 mk...

H. du Bouzet. COGNAC.

Kirjekuoria, Postiapaperia, Kirjoituspapereita... Kirjoituspapereita...

(S. R. 2 I) Kuopion Rouvareiden yhdistyksen Käsitötkokoulu alkaa kevitötkentä...

Matkustavaisia. Suoraan Suomesta Tuomarit Arppe, Reunanen, Kauppiainen...

(S. R. 3 K) Maanviljelijöitä jotka eivät koskaan halunvat käyttää lääkinnä...

Kokouksia. 12 kansakoulupäivä. Joka kuuksa Pappila, Kallioinen, Jalas...

(S. R. 4 I) Koulujen aukaemisen johdosta tänään kukaan 15 p:nä tulee pahe...

Ilmoituksia. K. W. WALLDÉN. Hovioikeus. Asiantuntija Kuopiossa.

Tammik. 14 p:nä: Yksi juuna joka lähtee Kouvolasta klo 2 a...

N. Tammelin. Seuranin yllin kopioit. Toimittaja kirkonkirkon ainoaksi...

Tammik. 14 p:nä: Yksi juuna joka lähtee Viipurista klo 10 illalla...

Ernst Hedman. Terve Heronvatsanpöytä... Terve Heronvatsanpöytä...

Huom! Hyörytynne tähden rakentajaksi yhtiökassasta...

Vakaamista. Toimittaja ositteluksella markkinavälillä...

Pudotettu. Dahlströmin ja Kijanderin välillä...

L. GUSEFF. Varatuomari. Lakiasioimisto Kuopiossa. Posti- ja sähköpostit: Kuopio.

Axel Argillander. Varatuomari. Asianajaja Kuopiossa. Posti- ja sähköpostit: Kuopio.

K. R. PUTKONEN. Keskustaja ja Yllin- ja Maanviljelijä. Asioimistoimisto Kuopiossa. Toimittaja kirkonkirkon ainoaksi...

M. E. Holckin Asianajo- & Väitystoimisto Rovantemellä. ottaa toimittakseen kaikenlaisia kauppavälityksiä...

OPPIKURSSIIN. Jos kukaan ei ole hankinnut vastustajien suorittamiseksi...

Konttori- Tilikirjoja Kuopion Uudessa Kirjapainossa.

Suopiossa Pasjilla oleskelemaan H. Sawon konttorista.

Konttokuranttipaperia Kuopion Uudessa Kirjapainossa.

Ärkurin apulaisen paikka! Käsitötkentä...

Pudotettu. Dahlströmin ja Kijanderin välillä...

Meijerskan toimi aovoinna. Osoitteet: Kuopiossa 3 p. 1895. Helsinki 2 p. 1895.

Konversationsionklubi. kokoukseksi perjantaina Seurakokoukseen tavalliseen aikaan.

Kleinh'n Hotelli Helsingissä. joka on ollut lasian korjauksen alaisena...

Nyt tulut: Suuri varasto Puku- ja Paltto-kankaita. O. H. Turunen.

John Osolin. Kunnioituskella: John Osolin.

Suuren varasto Puku- ja Paltto-kankaita. O. H. Turunen.

Syöjän kalkkin. myyheksi Joulun kirkonkirkon ja Seuran...

Sartteita ja puhtaita Gagliari. Suoloja. Jenoja.

Siverpoolin suoloja. joulun ja joulun...

Siverpoolin suoloja. joulun ja joulun...

Siverpoolin suoloja. joulun ja joulun...

Siverpoolin suoloja. joulun ja joulun...

■ Kuva 2. Asianajopalveluita mainostettiin 1890-luvulla jo ahkerasti. *Uuden Savon* etusivulla mainostivat paikalliset asianajajat L. Guseff, Axel Argillander ja K. R. Putkonen, mutta näiden lisäksi helsinkiläinen Jonas Castrénin asianajotoimisto ilmoitti palveluistaan. Myös Rovaniemellä sijainnut M. E. Holckin asianajo- ja välitystoimisto ilmoitti lehdessä. Holck oli todennäköisesti maallikkoasioitsija. *Uusi Savo* 8.1.1895, 1. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Vaasassa myös asianajoa sivutoimena harjoittaneet juristit olivat merkittävässä roolissa. Sen sijaan sukulaisuus- tai tuttavuussuhteeseen perustunut edustaminen tuntuu olleen harvinaisempaa kuin Kuopiossa, joskin Kuopiossakin se väheni selvästi vuosisadan jälkipuoliskolla. Vuonna 1900 molemmissa kaupungeissa oli jo muutamia juristeja, jotka keskittyivät asianajoon.

Merkittävää on se, että Kuopiossa asianajo alkoi jo varhaisessa vaiheessa keskittyä muutamille henkilöille, alkuvaiheessa nimenomaan kaupungin virkamiehille. Vaasassa samanlaista keskittymistä ei ole havaittavissa, joskin se voi osin johtua pienemmästä otoksesta. Joka tapauksessa Vaasassa asiamiesten käyttöön vaikutti hovioikeuden olemassaolo. Jo 1700-luvun lopulla vastaperustetussa hovioikeudessa osapuolet käyttivät säännöllisesti asiamiehiä. Asianajajina nähtiin enimmäkseen hovioikeuden auskultanteja ja muuta virkakuntaa, mutta myös kaupungin virkamiehiä.⁵³ Hovioikeudesta johtuen Vaasassa työskenteli enemmän juristeja kuin Kuopiossa. Hovioikeuden virkamiehistölle oli tyypillistä täydentää tulojaan sivutoimisella asianajolla, ja niinpä vaasalaisilla oli jo 1800-luvun alkupuolella mahdollisuus saada myös raastuvan- ja kämmnerioikeuksissa asiamieheksi juristi. Kuopiossa tilanne oli toinen. Samanlaista rintamaa juristeja ei ollut tarjolla, ja vaikka vuonna 1875 tuomiokapitulissa työskennellyt juristi Stenberg tarjosi laajasti asianajopalveluita, asianajo oli muuten edelleen kaupungin maallikkovirkamiesten käsissä. Vuonna 1900 Kuopiossakin työskenteli jo pari

ammattiasianajajaa. Silti edelleen kaksi eniten juttuja hoitanutta asiamiestä olivat virkamiehiä, molemmat maallikoita. Tässä vaiheessa Vaasassa eniten juttuja hoitaneet olivat jo kaikki juristeja.

1800-luvun lopun ammattiasianajajat Kuopiossa ja Vaasassa

1800-luvun lopulla molemmissa kaupungeissa toimi juristeja, jotka tarjosivat asianajopalveluita jo ammattimaisesti. Kuopiolaiset työskentelivät asianajon ohella tai sitä ennen kaupungin hallinnossa, kun taas vaasalaiset olivat aloittaneet juristintyönsä yleensä hovioikeudessa. Esimerkiksi kuopiolainen Leodor Guseff (1857–1917) oli suorittanut oikeustutkinnon vuonna 1889 ja saanut varatuomarin arvon kolme vuotta myöhemmin. Ensimmäisen mainoksensa hän julkaisi vuonna 1892 *Uusi Savo* -lehdessä: ”L. Guseff. Hovioik. ausk. Asianajaja Kuopiossa. Asunto Kelloseppä Partasen talossa.”⁵⁴ Vuonna 1894 Guseff valittiin kunnallisraatimieheksi, mutta läpi raatimiesvuosiensa hän mainosti säännöllisesti asianajopalveluitaan kuopiolaislehdissä. Vuoden 1899 vaaleissa Guseff oli ehdolla oikeusraatimieheksi, mutta ei tullut valituksi. Samana vuonna hän luopui kunnallisraatimiehen paikastaan ja keskittyi asianajoon. Vuonna 1905 Guseff siirtyi Viipurin hovioikeuteen kanneviskaaliksi.⁵⁵

Vastavalmistuneena juristina Guseff oli pääsyt kiinni asianajouraan tuuraamalla jo muutama vuoden Kuopiossa asianajoa harjoittanutta Axel Argillanderia (1855–1930).⁵⁶ Samalla tavoin toinen vuoden 1900 aineiston ammattiasianajajista, Ukko Andersin (1869–1934) pääsi vuonna 1896 tuoreena juristina hoitamaan Guseffin asianajotoimistoa tämän poissaolon aikana.⁵⁷ Andersin hoiti vuoteen 1899 saakka Kuopion kaupunginvoudin virkaa, mutta anoi sitten eroa, sillä työtä oli liikaa ja palkka liian pieni. Andersin halusi mieluummin keskittyä ”lakimiehen toimialaan”.⁵⁸ Omaa asianajotoimistoaan Andersin mainosti kuitenkin vasta vuonna 1906.⁵⁹

53. Iisa Vepsä, *Oikeuden hakijat. Tutkimus Vaasan hovioikeuden perustamisesta ja varhaisesta toiminnasta*. SLY 2009, 260–269.

54. *Uusi Savo* 3.3.1892, 1.

55. Westerlund (toim.) 1909, 149.

56. Ks. esim. *Savo-Karjala* 2.3.1892, 1.

57. *Uusi Savo* 23.7.1896, 1.

58. 23.5.1899, §2, Ca:88 Tuomiokirja 1899, KMA, KAJ.

59. *Otava* 6.11.1906, 1.

Vaasan aineiston päätoimisista asianajajista Odo Sandelin (1868–1945) oli valmistunut vuonna 1889 ja saanut varatuomarin arvonimen vuonna 1893. Omia asianajopalveluitaan Sandelin ryhtyi mainostamaan Vaasan lehdissä tammikuussa 1896.⁶⁰ Vuonna 1904 hänet valittiin Vaasan hovioikeuden kanslistiksi ja myöhemmin samana vuonna kihlakunnantuomariksi Lapinmaan tuomiokuntaan.⁶¹ Antti William Heikkilä (1866–1923) valmistui juristiksi vuonna 1893 ja näyttää hoitaneen asianajoa ensin sivutoimisesti hovioikeudessa auskultoimisen ajan ja sittemmin päätoimisesti jokusen vuoden ajan ennen siirtymistään Turun hovioikeuteen vuonna 1903. Myöhemmin hän toimi Senaatin oikeusosaston senaattorina ja sittemmin Korkeimman oikeuden oikeusneuvosmiehenä.⁶² Asianajopalveluitaan hän mainosti jo alkuvuodesta 1895.⁶³ On kuitenkin huomattava, että myös ne, jotka hoitivat asianajoa virkansa ohella, saattoivat panostaa vahvasti asianajotoimintaansa. Esimerkiksi Vaasan aineistossa aktiivisesti esiintyvä hovioikeuden notaari Hugo Malmberg mainosti vuonna 1899 seuraavasti: ”Hugo Malmberg. Hovioikeudenkanslisti. Asianajaja Waasassa.”⁶⁴

Asianajotoiminta toikin merkittäviä lisätuloja hovioikeuden virkamiehille. Tästä hyvän kuvan antaa Gustaf Ignatiuksen (1873–1949) muistelu ajastaan hovioikeudessa. Ignatius oli aloittanut vuonna 1899 tuoreena juristina Vaasan hovioikeuden ylimääräisenä pöytäkirjurina. ”Kun Hovioikeudesta sai palkkiona 100 mk kuukaudessa, ei se menoihin riittänyt. Harjoitin senvuoksi vuokraamassani huoneessa asianajotoimintaakin, mutta vasta-alkavana, ja kun kilpailu oli ankaraa, ei se juuri leiville lyönyt”, Ignatius kirjoitti. Hän haaveili perheen perustamisesta, mutta tulot eivät hänen

mielestään siihen riittäneet. Lopulta hän päätti ostaa hovioikeuskollegoidensa Frans Pehkosen ja Uno Schmalzin kanssa Hasselblattin ja Boxströmin asianajotoimiston, joka oli perustettu jo vuonna 1881. Se kohotti Ignatiuksen tuloja huomattavasti: ”Kun palkkana otimme kukin 300 mk kuukaudessa ja Hovioikeudesta sain 100, katsoin taloudellisen asemani siksi turvatuksi, että häät pidettiin 31/7 1899.” Asianajotoimiston laajenemisen myötä tulot paranivat entisestään. Asianajotoiminta oli niin kannattavaa, että siihen kannatti panostaa, vaikka se usein olikin rasittavaa työtä. Niinpä Ignatius ulkoisti osan hovioikeuden virkatöistään vaimolleen, joka auttoi häntä lainhuudatus- ja kiinnityspöytäkirjojen laadinnassa.⁶⁵ Silti Ignatius jatkoi uraansa hovioikeudessa ja sai lopulta tuomarinviran vuonna 1917.⁶⁶ Samantyyppinen kokemus oli varmasti muillakin hovioikeuden virkamiehillä, jotka hoitivat asianajoa viranhoidon ohella. Palkka oli toki huono, ”mutta palveluksella Hovioikeudessa olikin meriittien saavuttamisen tarkoitus”, kuten Ignatius totesi.⁶⁷

Monelle asianajo ei ollut loppuelämän ura, vaan välivaihe matkalla kohti arvostetumpia tehtäviä. Kaupunkien asiakirjoista ja sanomalehtijutuista käy ilmi, että useat aineistossani esiintyvistä asianajoa harjoittaneista juristeista hakivat aktiivisesti erinäisiä virkoja, yleensä tuomarin tehtäviä. Näin tekivät muun muassa kuopiolaiset Guseff ja Andersin ja vaasalainen Heikkilä.⁶⁸ Vaasalaisille tyypillistä oli, että he ryhtyivät tuomioistuinharjoittelunsa aikana harjoittamaan asianajoa ja hoitivat sitä sitten enemmän tai vähemmän päätoimisesti joidenkin vuosien ajan, kunnes saivat esimerkiksi tuomarinviran hovioikeudesta.

60. Esim. *Wasa Nyheter* 14.1.1896, 1.

61. Westerlund (toim.) 1909, 159.

62. Westerlund (toim.) 1909, 201; Veli-Matti Autio, *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899. Heikkilä Antti William*, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/henkilo.php?id=22910> (9.4.2021). Heikkilä toimi myös *Pohjalainen*-lehden toimituksessa ja vastasi sen oikeudellisen kysymyspalstan kysymyksiin, ks. *Pohjalainen* 31.1.1895, 1. Lehtien oikeudellisista kysymyspalstoista, ks. Mia Korpiola, *Lawyers Providing Legal Aid in Print. Legal Question and Answer Columns in Finnish Newspapers around 1900*. Teoksessa Felice Batlan & Marianne Vasara-Aaltonen (toim.) *Histories of Legal Aid. A Comparative and International Perspective*. Palgrave Macmillan 2021b.

63. *Pohjalainen* 3.1.1895, 1.

64. *Pohjalainen* 9.3.1899, 1.

65. Ignatius 1946, 247, 251–254.

66. Mikko Uola, Ignatius, Gustaf. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. SKS 1997–, <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/857> (19.2.2021).

67. Ignatius 1946, 247–248.

68. 15.12.1894, §1, Ca:83 Tuomiokirja 1894; 15.11.1897, Ca:86, Tuomiokirja 1897; 23.5.1899, §1, Ca:88 Tuomiokirja 1899, KMA, KAJ; *Vasabladet* 12.4.1903, 2; *Västra Finland* 20.5.1903.

Huomionarvoista on se, että ainoa koko asiamiesjoukosta, jonka titteliksi on tuomiokirjoissa merkitty asianajaja (*sakförare*), ja joka myös lehdessä mainosti toimistaan nimityksillä ”*sakföra-rekontor*” ja ”lakiasiantomisto”, Kaarlo Kelin, ei ollut juristi, vaan mitä ilmeisimmin maallikkoasioitsija.⁶⁹ Asianajoa päätoimisesti(kin) hoitaneet juristit merkittiin oikeuden pöytäkirjoihin aina tittelillä ”varatuomari”. Mainoksissa he saattoivat käyttää nimitystä asianajotoimisto, mutta tuolloinkin yleensä mainitsivat koulutuksensa erottautuakseen maallikkoasioitsijoista.

Prosessintuntemusta ja kielitaitoa asiakkaiden hyväksi oikeudessa

Ani harva suomalainen yrittää nykyisin enää selviytyä oikeudenkäynnistä ilman lainoppinutta apua. 1800-luvulla tilanne oli kuitenkin toinen, ja monet tulivat oikeuteen yksin. Asianajajan käyttö ei ollut mikään tae jutun voittamiselle, ja myös omin avuin oli mahdollista saada suotuisa ratkaisu.⁷⁰ Onkin syytä pohtia sitä, mitä hyötyä asiamiehen käytöstä oli päämiehelle. Tuomiokirjoja tarkastelemalla voi saada käsityksen siitä, miten asiamiehet ovat toimineet oikeudessa ja millaisiin asioihin he vetosivat.

Käytössäni ollut aineisto ei viittaa siihen, että asiamiehet olisivat oikeudessa yleensä keskittyneet oikeudelliseen argumentointiin. Valtaosa jutuista oli oikeudellisesti hyvin yksinkertaisia, ja kiistanalaisia olivat vain näyttökysymykset. Enimmäkseen asiamiehet toivat esille tapauksen tosiseikkoja: kuka oli tehnyt mitä, missä ja milloin. Asiamiehet kiistivät vastapuolen väitteitä

ja nimesivät todistajia. Käytännössä he toimivat siis varsin samalla tavalla, kuin ne henkilöt, jotka ajoivat itse asiaansa. Joissain tapauksissa he kuitenkin nostivat esiin oikeudenkäyntiprosessiin liittyviä kysymyksiä. Sekä Kuopiosta että Vaasasta löytyy tapauksia, joissa asiamiehet esittivät väitteen, ettei raastuvanoikeus tai kämnerinoikeus ollut toimivaltainen asiassa, vaan asia olisi tullut käsitellä toisessa tuomioistuimessa.⁷¹ On myös lukuisia esimerkkejä sekä Kuopiosta että Vaasasta siitä, kuinka asiamiehet väittivät vastapuolen esittämää todistajaa esteelliseksi.⁷² Toisaalta osapuolet esittivät jääviysväitteitä myös ilman asiamiehen apua.⁷³ Rikosjutuissa syytettyjen asiamiehet yleensä vain myönsivät päämiestensä syyllisyyden.⁷⁴

Toki joskus asiamiehet, lähinnä lainoppineet sellaiset, viittasivat sellaisiin kysymyksiin, joihin päämies ei luultavasti olisi osannut itse vedota.⁷⁵ Oikeudellisia argumentteja näkyi eniten Vaasan vuoden 1900 aineistossa, jossa asiamiesten joukossa oli runsaasti juristeja. Lisäksi on muistettava, että oikeudellinen tietotaito ei näy pelkästään lakia koskevien argumenttien esittämisessä. Myös se, että henkilö osaa nostaa esille oikeudellisesti relevantteja näyttökysymyksiä, kertoo oikeudellisesta ymmärryksestä.⁷⁶

On kuitenkin myös tapauksia, joiden kohdalla jää pohtimaan, kuinka välttämätön asiamiehen apu todellisuudessa oli. Esimerkiksi 13.3.1850 Kuopion raastuvanoikeus käsittelee velka-asiaa, jossa raatimies Malmberg vaati lääninkanslisti David Resanderia maksamaan 28 ruplan velkansa. Paikalle saapui Resanderin asiamies,

69. Keliniä ei mainita Lakimiesmatrikelissa eikä Helsingin yliopiston matrikelissa. 26.1.1900, §71, Cbb:56 Raastuvanoikeuden II osaston pöytäkirjat, VRA, KAV; *Wasa Nyheter* 17.1.1899, 1; *Pohjalainen* 4.3.1899, 1.

70. En ole tutkinut asianajajien voittoprosenttia. Juttuja käsiteltiin usein lukuisissa istunnoissa, eikä läheskään kaikkia tapauksia ratkaistu otosjakson aikana. Voittoprosentin selvittäminen olisi vaatinut yksittäisten oikeudenkäyntien seuraamista myös otosjaksoani pidemmälle, mikä ei tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollista.

71. 15.6.1825, §1, Ca:8 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1825; 16.3.1850, §1, Ca:33 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1850; 27.1.1875, §15, Ca:58 Varsinaisasiainpöytäkirjat 1875, KRA, KAJ; 4.2.1825, §38, KäO:9 Tuomiokirjat 1824–1826, Vaasan kämnerinoikeuden renovoidut tuomiokirjat, KAH.

72. Esim. 8.6.1850, §1, Ca:33 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1850; 3.3.1875, §3, 22.3.1875, §11, Ca:58 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1875; 13.2.1900, § 89, 30.1.1900, §59, CIIa:33 II osaston varsinaisasiain pöytäkirjat 1900, KRA, KAJ; 22.1.1900, §68, Cba:34 Raastuvanoikeuden I osaston pöytäkirjat 1900, VRA, KAV.

73. Esim. 15.4.1850, § 4; 29.4.1850, §2, Ca:33 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1850; 13.2.1875, §10, Ca:58 Varsinaisasiain pöytäkirjat 1875, KRA, KAJ.

74. Ks. esim. Vaasan raastuvanoikeuden II osaston aineisto vuodelta 1900.

75. Ks. esimerkiksi tapaus, jossa viitattiin legaaliseen todistusteoriaan, ja toinen, jossa kiisteltiin kirkkolain tulkinnasta. 19.1.1900, §76, Cba:34 Raastuvanoikeuden I osaston pöytäkirjat 1900; 24.1.1900, §57, Cbb:56 Raastuvanoikeuden II osaston pöytäkirjat 1900, VRA, KAV.

76. Tästä hyvä esimerkki, 22.1.1900, §77, Cba:34 Raastuvanoikeuden I osaston pöytäkirjat 1900, VRA, KAV. Oikeudellisesti relevanttien tosiasioiden tunnistamisen ja laintuntemuksen välisestä yhteydestä ks. esim. Tapio Määttä & Mirjami Paso, *Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan*. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2020, 81.

kaupunginpalvelija Petter Harald, joka myönsi vaatimuksen oikeaksi.⁷⁷ On selvää, että Resander lääninkanslistina olisi kyennyt hoitamaan itsekin velkansa myöntämisen oikeudessa.

Suurin osa tapauksista ei ollut oikeudellisesti niin monimutkaisia, että niissä olisi tarvittu lainoppineen asiamiehen apua. Valtaosassa jutuista keskityttiin lähinnä tosiasioiden selvittämiseen. Luultavasti isompi merkitys on ollut sillä, että asiamies on tuntenut oikeusprosessin kulun ja tiennyt ”talon tavat”. Tässä korostuu kaupungin virkamiesten rooli. Heillä on ollut varmasti keskimääräistä parempi luku- ja kirjoitustaito ja niin sanottua oikeudellista tietotaitoa, vaikkei heillä oikeudellista koulutusta ollutkaan.⁷⁸ Vaikka laki itsessään olisi ollut ymmärrettävissä, monelle kaupunkilaiselle oikeusprosessi asiakirjojen laatimiseen on voinut olla liian vaikea. Joillekin taas, kuten edellä mainitulle lääninkanslisti Resanderille, asiamiehen käyttö on kenties ollut vain ajan ja vaivan säästöä.

On toinenkin syy, miksi asiamiehestä saattoi olla hyötyä, nimittäin kieli. Oikeus- ja virkakieli oli suurimman osan 1800-luvusta ruotsi, ja raastuvanoikeudessa saattoi olla hankala asioida ilman ruotsin kielen taitoa. Vasta vuoden 1863 kielireskripti toi muutoksen, sillä se määräsi Suomen virastot ja tuomioistuimet ottamaan vastaan myös suomenkielisiä dokumentteja. Samalla säädettiin 20 vuoden määräajasta, jonka kuluessa viranomaisten oli ryhdyttävä itsekin tuottamaan asiakirjoja suomeksi. Kaikkialla muutoksiin ei kuitenkaan ryhdytty erityisen nopeasti tai tehokkaasti.⁷⁹ Maallikkoasioitsijoiden katsottiin usein auttavan juuri niitä henkilöitä, jotka eivät kieli-aidon puutteen vuoksi olisi kyenneet selviämään oikeudenkäynnistä tai asiakirjojen laatimisesta. Ruotsinkielisilläkin esteeksi saattoi muodostua

puutteellinen luku- ja kirjoitustaito, vaikka he äidinkieltään olisivatkin voineet käyttää.⁸⁰

Kielinäkökulma oli erityisen relevantti Kuopiossa, jossa suomen kielen asema korostui huomattavasti 1840-luvulta lähtien. Vuonna 1880 suomenkielisiä oli jo 90 prosenttia kaupungin asukkaista.⁸¹ Kuopiossa kaupunginhallinto suhtautui suomen kieleen suopeasti jo 1850-luvulla, mutta Kuopion maistraatin ja raastuvanoikeuden virallinen kieli oli ruotsi vuoteen 1880 saakka.⁸² Kieliseikat eivät toki olleet ainoa syy asiamiehen käyttöön, mutta etenkin vuosisadan alkupuolella ne olivat varmasti yksi tekijä.

Sytä asianajajan käyttöön saattoi olla siis monia, eivätkä ne liittyneet pelkästään lainopiliseen asiantuntemukseen. Kielitaito, luku- ja kirjoitustaito sekä oikeusprosessin tuntemus olivat yhtä tärkeitä syitä turvautua asiamieheen tai avustajaan.⁸³ Sen lisäksi voi olla, että joskus avustaja otettiin mukaan lähinnä henkiseksi tueksi. Näin saattoi olla velkajutussa, jota käsiteltiin Kuopiossa helmikuussa 1900. Siinä kantajana oli talollinen Ivan Rissanen, jolla oli mukanaan oikeudenkäyntiapulaisena leipuri Risto Soininen. Rissanen vaati vastaajaa, kartanonomistaja Pekka Eskelistä maksamaan 1 000 markan velkansa. Rissanen selosti oikeudessa vaatimuksensa, jonka Eskelinen myönsi oikeaksi. Avustajaksi merkitty leipuri Soininen ei näytä osallistuneen prosessiin millään tapaa.⁸⁴

Kuopio ja Vaasa osana asianajon kehitystä 1800-luvun Suomessa

Lopuksi on syytä analysoida Kuopion ja Vaasan aineistoa suhteessa asianajon historiaan ja oikeuden modernisoitumiseen 1800-luvun Suomessa.⁸⁵ Kuten johdannossa jo mainittiin, oikeudenkäyttö ja lainsäädäntö autonomian

77. 13.3.1850, §2, Ca:33 Varsinaisasiaain pöytäkirjat 1850, KRA, KAJ.

78. Oikeudellisesta tietotaidosta ks. esim. Korpiola 2019, 4–7.

79. Paavo Pajula, *Suomalaisen lakikielen historia pääpiireittäin*. WSOY 1960, 177–181.

80. Anna Kuismin, Nurkkelin, Valvoherra, Kurjalin. Kirjurit ja asioitsijat fiktiivisissä teksteissä 1840-luvulta 1950-luvulle. *Historiallinen Aikakauskirja* 117 (2019), 165–170.

81. Toivanen 2000, 91, 252.

82. Toivanen 2000, 252–254; Pekka Toivanen, *Kuopion porvariston kieli ja alkuperä esteellisellä kaudella (1776–1875)*. Snellman-instituutti 1985, 4.

83. Ks. myös Pihlajamäki 2011, 387–388; Vepsä 2009, 269.

84. 8.2.1900, §95, CIIa:33 II osaston varsinaisasiaain pöytäkirjat 1900.

85. Niin sanotun modernin oikeuden synty Euroopassa ajoittuu 1800-luvulle. Erotuksena varhaismodernista oikeudesta modernissa oikeudessa kirjoitetusta laista tuli tärkein oikeuslähde. Keskiajalta lähtien eurooppalainen oikeustiede oli ollut yhtenäistä (*ius commune*), mutta osana 1800-luvun nationalismia myös oikeudesta tuli leimallisesti kansallistalvion oikeutta. Oikeus alettiin myös hahmottaa autonomisena järjestelmänä, josta pystyttiin löytämään ratkaisut

ajan Suomessa jatkoi samoilla urilla kuin Ruotsin vallan aikana. Oikeus oli verrattain helpoa ymmärtää, ja maallikotkin kykenivät usein selviytymään oikeudellisista asioista, kunhan heidän kielitaitonsa oli riittävä. Ennen vuoden 1863 valtiopäiviä oikeudelliset uudistukset olivat vähäisiä. Aleksanteri II:n valtaannousun (1855) myötä tilanne kuitenkin muuttui. Niin Venäjällä kuin Suomessa oli paineita toteuttaa sosiaalisia ja oikeudellisia uudistuksia. Esimerkiksi maailmankaupan liberalisoituminen Englannin johdolla loi painetta talouden liberalisoimisesta myös täällä. Suomessakin ryhdyttiin antamaan yksityisoikeutta modernisoimalla lainsäädäntöä 1860- ja 1870-luvulla, ja samalla toteutettiin elinkeinovapaus ja laajennettiin sopimusvapautta. Lisäksi panostettiin infrastruktuurin kehittämiseen, mikä osaltaan edesauttoi taloudellista kehitystä. Muutoksiin lukeutui myös kunnallishallinnon uudistaminen ja rikosoikeuden modernisoiminen.⁸⁶

Prosessioikeudessa muutoksia nähtiin vähemmän,⁸⁷ mutta silti oikeuslaitoksen uudistamistarpeesta käytiin aktiivista yhteiskunnallista keskustelua vuosisadan lopulla. Yksityisoikeuden uudistamisen myötä heräsi tarve tehdä oikeudenkäyntiprosessista tehokkaampi, ja tähän pyrittiin muun muassa yhdenmukaistamalla oikeuslaitosta. Osin tämä onnistui, sillä kämnerin- ja laamanninoikeuksista luovuttiin vuonna 1868, mutta ehdotus maaseudun kihlakunnan- ja kaupunkien raastuvanoikeuksien yhtenäistämistä ei toteutunut. Vuosina 1893–1900 työskennellyt professori

ja valtiopäivämies R. A. Wreden johtama komitea laati useita ehdotuksia tuomioistuinlaitoksen uudistamiseksi, mutta ensimmäisen sortokauden aikana valmistunut mietintö ei kuitenkaan johtanut muutoksiin.⁸⁸

Suomalainen juridiikka myös tieteellistyi vuosisadan lopulla. Oikeustieteellisen kirjallisuuden määrä ja taso Suomessa oli 1860-luvulle saakka vaatimaton, mutta vuosisadan viimeisinä vuosikymmeninä se lisääntyi huomattavasti. Uusi lainsäädäntö ja yhteiskunnallinen aktiivisuus tarjosivat pohjan eri oikeudenalojen tieteelliselle työstämiselle.⁸⁹

Koulutettuja päätoimisia asianajajia ei ollut autonomian ajan alussa käytännössä lainkaan. Niin kuin Kuopion ja Vaasankin aineistosta nähdään, asianajo oli lähinnä sitä sivutoimena hoitaneiden virkamiesten⁹⁰ tai maallikkoasioitsijoiden käsissä. Vielä 1800-luvun alussa juristien määrä Suomessa oli pieni. Vuonna 1817 säädettiin asetuksella neljästä yliopistossa suoritettavasta virkatutkinnosta, joista oikeustutkinto oli pakollinen tuomioistuinlaitoksen ja Senaatin oikeusosaston virkoihin valittaville. Virkatutkinnot olivat luonteeltaan oikeudellisia. Virkatutkintojen ohella lainopillisessa tiedekunnassa oli mahdollista suorittaa akateeminen oppiarvo juridiikassa, eli kandidaatin, lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot. Ennen vuoden 1852 uusia yliopistotatuutteja nämä oppiarvot olivat kiinnostaneet lähinnä tieteelliselle uralle pyrkinettä, mutta uudistuksen myötä ne muuttuivat käytännönläheisemmiksi.⁹¹ Juris-

oikeudellisiin ongelmiin ilman, että täytyisi turvautua oikeuden ulkopuolisiin normijärjestelmiin kuten uskontoon tai moraaliin. 1800-luvun moderniin oikeuteen kytkeytyy myös ajatus oikeusvaltiosta, joka osaltaan heijastui myös rikosoikeuteen. Yksityisoikeudessa modernisaatio näkyi liberalistisen ideologian mukaisesti erityisesti sopimusvapauden ja yleisen oikeustoimikelpoisuuden kehittämisessä. Ks. tiivistetysti esim. Heikki Pihlajamäki, *Johdatus varhaismoderniin oikeuteen*. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2004, 145–147, 155–156.

86. Jukka Kekkonen, *Suomen oikeuskulttuurin suuri linja*. SLY 1998, 22–31; Jukka Kekkonen, *Merkantilismista liberalismiin. Oikeushistoriallinen tutkimus elinkeinovapauden syntytaustasta Suomessa vuosina 1855–1879*. SLY 1987, 289–290.

87. Prosessioikeudella viitataan niihin säännöksiin, jotka käsittelevät mm. oikeuslaitoksen toimintaa sekä menettelyä ja täytäntöönpanoa riita- ja rikosasioissa.

88. Kevät Nousiainen, *Prosessin herruus. Länsimaisen oikeudenkäytön 'modernille' ominaisten piirteiden tarkastelua ja alueellista vertailua*. SLY 1993, 431, 439, 473–477, 536, 556; Pihlajamäki 2009, 127; R. A. Wrede, *Valda juridiska uppsatser*. Holger Schildts Förlagsaktiebolag 1924, 98–102.

89. Lars Björne, *Den nordiska rättsvetenskapens historia. Del II. Brytningstiden 1815–1870*. Institutet för rättshistorisk forskning 1998, 199 – 203; Lars Björne, *Den nordiska rättsvetenskapens historia. Del III. Den konstruktiva riktningen 1871–1910*. Institutet för rättshistorisk forskning 2002, 169–176.

90. Vuoden 1734 laki rajoitti virkamiesten oikeutta harjoittaa asianajotoimintaa, mutta vuonna 1873 tuota oikeutta laajennettiin, koska käytännössä tuomioistuimet ja virkamiesten esimiehet jo sallivat näiden harjoittaa asianajoa. Ks. Letto-Vanamo 1983, 29.

91. John Strömberg, *Ylioppilaat*. Teoksessa Matti Klinge et al. *Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808–1917*. Otava 1989a, 314–316; Matti Klinge, *Yliopisto ja virkamieskorkeakoulu*. Teoksessa Matti Klinge et al. *Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808–1917*. Otava 1989, 336–337, 343–347; Kontinen 1991, 116.

tien määrä kasvoi nopeasti 1850–1860-luvuilta lähtien. He työskentelivät kuitenkin edelleen pääsääntöisesti tuomioistuimissa ja hallinnossa, joka oli hyvin pitkälti juristien käsissä.⁹²

Lainopillisen koulutuksen saaneiden määrä lisääntyi erityisesti 1870- ja 1880-luvulla.⁹³ Vuosisadan loppupuolen lisääntynyt juristikoulutus sekä oikeudellinen modernisaatio vaikuttivat olennaisesti myös asianajotoiminnan kehitykseen. Lisääntyneen ja monimutkaisemman lainsäädännön vuoksi oikeus ei ollut vuosisadan lopulla maallikoille enää yhtä helposti lähestyttävissä kuin vielä vuosisadan alkupuolella.⁹⁴ Etenkin 1860- ja 1870-luvulla annettiin huomattava määrä lainsäädäntöä, joka uudisti yksityisoikeutta merkittävästi. Voidaan mainita esimerkiksi uusi vekselisääntö (1858), asetukset osakeyhtiöistä ja kommandiittiyhtiöistä (1864), elinkeinoasetus (1868), kiinnitysasetus (1868), vanhentumisasetus (1868), konkurssisääntö (1868) ja takausasetus (1873). Uudentyyppiset yhtiömuodot ja luottosuhteet monimutkaistivat myös oikeudenkäyntejä, eikä maallikoilla ollut enää samanlaisia valmiuksia niiden hahmottamiseen kuin aiemmin.⁹⁵ Syntyi tilaus modernille, koulutettujen juristien varaan rakentuvalle asianajajalaitokselle.⁹⁶ Verrattuna vuosisadan alkupuoleen koulutettuja juristeja oli nyt myös selvästi enemmän tarjolla. Selkeimmin tämä näkyi pääkaupungissa Helsingissä.

Helsingissä asianajo oli 1800-luvun alussa vahvasti sitä sivutoimisesti hoitavien virkamiesten käsissä – osa näistä oli koulutukseltaan jo juristeja. Esimerkit vuodelta 1820 osoittavat, ettei asianajotoiminta vielä juurikaan keskittynyt tie-

tyille henkilöille, vaan asiamiesten joukko oli laaja. Vuosikymmenten kuluessa asianajo alkoi kuitenkin keskittyä vahvasti tietyille henkilöille ja vuoteen 1880 mennessä kehitys oli kulkenut jo kohti ammattimaisempaa asianajoa. Siinä missä aiemmin juristit olivat yleensä esiintyneet oikeudessa virkanimikkeellään, Helsingissä vuonna 1880 oli yhä yleisempää, että juristit esiintyivät pelkällä varatuomari-tittelillään, vaikka olisivat samaan aikaan toimineet virassa. Pihlajamäki arvioi tämän kertovan ammattimaisempaan asianajoon siirtymisestä. Vuonna 1900 Helsingin raastuvanoikeudessa esiintyneistä asiamiehistä lähes kaikki olivat juristeja, ja useat heistä toimivat päätoimisina asianajajina. Helsinkiin oli muodostunut sellainen asianajajakunta, joka vastaa pitkälti nykyisiäkin käsityksiämme asianajajista.⁹⁷

Kuopion ja Vaasan esimerkit vastaavat suurilta linjoiltaan Helsingin kehitystä. Asianajo oli pitkään virkamiesten käsissä ja vuosisadan puolivälissä nähtiin, kuinka työ rupesi keskittymään tietyille henkilöille. Vuosisadan loppua kohden myös juristeja alkoi näkyä enemmän, ja varsinkin vuoden 1900 aineistosta löytyi juristeja, joille asianajo ei ollut enää sivubisnes, vaan jotka olivat joko päätoimisia asianajajia tai ainakin omistivat merkittävän osan työstään asianajolle. On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi Kuopion vuoden 1900 aineistossa kaksi ahkerinta asiamiestä oli edelleen virkamiehiä vailla oikeudellista koulutusta. Helsingissä asianajo oli tuolloin vakiintunut jo juristien käsiin. Voidaankin siis todeta, että Kuopio ja Vaasa seurasivat Helsingin jalanjäljissä, Vaasa ajallisessa kehityksessä hieman lähempänä ja Kuopio hieman kauempana.

92. Pihlajamäki 2009, 88–89; Jari Stenvall, *Herrasmiestaidosta asiantuntijatietoon. Virkamiehistön asiantuntemuksen kehitys valtion keskushallinnossa*. Hallintohistoriakomitea 1995, 54–59; Konttinen 1991, 113–120, 220–227.

93. John Strömberg, Laajeneva ylioppilaskunta. Teoksessa Matti Klinge et al. *Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808–1917*. Ota 1989b, 795–796.

94. Oikeuden monimutkaistuessa oikeuden ammattilaiset ottavat ohjat oikeudenkäytössä ja maallikoiden rooli pienenee. Tämä tapahtui Manner-Euroopassa jo keskiajalla, kun koulutettu juristiprofessio syntyi ja ryhtyi hiljalleen valtaamaan alaa tuomioistuimissa, ks. esim. James A. Brundage, *The Medieval Origins of the Legal Profession. Canonists, Civilians, and Courts*. The University of Chicago Press 2008. Sama kehitys tapahtui Ruotsissa ja Suomessa huomattavasti myöhemmin.

95. Kekkonen 1998, 28–29; Nousiainen 1993, 484. Ks. Ruotsin osalta myös Kjell Å Modéer, *Skånska advokater. Från prokuratorer till samfundsvokater*. Studentlitteratur 1992, 78. Myös kunnallislainsäädännön uudistus 1860- ja 1870-luvuilla vaikutti osaltaan oikeudellisen osaamisen tarpeeseen. Yhä suurempi joukko kuntalaisia päätyi toimimaan erinäisissä kunnallishallinnon tehtävissä, joiden hoitamiseen he tarvitsivat myös oikeudellista tietämystä. Tähän tarpeeseen vastasivat ainakin osin sanomalehtien oikeudelliset kysymyspalstat, joilla juristit vastasivat lukijoiden kysymyksiin, ks. Korpiola 2021b, 206–210.

96. Pihlajamäki 2009, 126–129.

97. Pihlajamäki 2009, 90–106. Myös Tampereella nousi 1800-luvun puolivälin molemmin puolin muutamia lainoppineita asianajajia hoitamaan asianajoa kaupungin virkamiesten rinnalle, ks. Innala 1949.

Sanomalehti-ilmoitusten perusteella yksi ensimmäisistä Helsingissä asianajoa ammattimaisesti harjoittaneista juristeista lienee ollut Sebastian Stenberg, joka perusti toimistonsa vuonna 1867.⁹⁸ Laajemmin asianajotoimistoja ryhdyttiin kuitenkin perustamaan 1880-luvulla eli samoihin aikoihin kuin Kuopiossa ja Vaasassakin. Tarjonta kuitenkin laajeni Helsingissä huomattavasti nopeammin kuin muissa kaupungeissa.⁹⁹ Vaikka ammattiasianajajia oli pääkaupungissa määrällisesti eniten, asianajo ammattimaistui muuallakin. Vaasaan esimerkiksi perustettiin asianajajayhdistys vuonna 1913, vain neljä vuotta myöhemmin kuin Helsinkiin.¹⁰⁰

Vuosisadan lopulla sekä tavallinen kansa että kasvanut juristikunta ryhtyivät vastustamaan yhä voimallisemmin maallikkoasioitsijoita.¹⁰¹ Asianajo muodostui osaksi kysymystä oikeuden modernisaatiosta.¹⁰² Lukuisissa lehtikirjoituksissa puututtiin osaamattomien ja joskus häikäilemättömien maallikoiden, niin sanottujen nurkkasihteerien ja viina-advokaattien, aiheuttamiin ongelmiin.¹⁰³ Muiden professioiden tapaan juristit ryhtyivät suojelemaan tonttiansa 1800-luvun lopulla. Edellä mainittu Wreden komitea kiinnitti mietinnössään huomiota tähän aiheeseen ja ehdotti sääntöä juristikoulutuksen saaneista ”julkisista asianajajista” sekä erityisten asianajajayhdistysten perustamista. Vuonna 1897 valtiopäivät käsitteli esitystä oikeudenkäyntivaltuusmiehistä ja asianajajayhdistyksistä, joka olisi edellyttänyt asianajajilta oikeudellista koulutusta. Se kaatui kuitenkin papiston ja talonpoikien vas-

tustukseen. Vaikka asiantuntijat olivat yksimielisiä aiheesta, se kohtasi poliittista vastustusta, myös nousevan vasemmiston taholta. Ylioikeuksiin tosin säädettiin asianajajamonopoli vuonna 1898, mutta tämä sääntö purettiin vuonna 1917.¹⁰⁴ Juristiasianajajien ammatillinen järjestäytyminen otti kuitenkin tuulta purjeiden alle. Keskustelua asianajajayhdistysten perustamisesta oli käyty 1870-luvulta lähtien, mutta paikallisia asianajajayhdistyksiä ryhdyttiin perustamaan vasta 1900-luvun alkuvuosina. Suomen Asianajajaliitto perustettiin vuonna 1919.¹⁰⁵ Kuten Kuopion ja Vaasan esimerkit näyttävät, maallikkoasianajo ei ollut kuitenkaan menettänyt merkitystään. Syrjäseuduilla juristeja oli saatavilla vielä vähemmän kuin pikkukaupungeissa. Vasta 1970-luvun lopulla maallikkoasioitsijat ja virkamiesasianajat menettivät lopullisesti asemansa. Nykyisenkaltaisen asianajajakunnan synnyn kannalta oli kuitenkin ratkaisevaa 1800-luvun viimeisten vuosikymmenten kehitys. Tuolloin Suomeenkin alkoi syntyä liberaali, virkakunnasta irrallinen asianajajakunta.¹⁰⁶

Asianajon tila 1800-luvun Suomessa oli pitkälti samankaltainen kuin Ruotsissa samaan aikaan. Myös Ruotsissa asianajo oli pitkään maallikkovaltaista, mutta vuosisadan puolivälissä modernin asianajajakunnan puolesta ryhdyttiin puhumaan voimallisemmin. Samalla juristit esittivät väkevää kritiikkiä maallikkoasianajajia vastaan.¹⁰⁷ Myös asianajon todellisuus pienemmissä kaupungeissa vastasi tilannetta Suomessa. Esimerkiksi Skånessa kaupunkien asianajo oli pitkään maalli-

98. *Hufvudstadsbladet* 2.11.1877, 4; Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852. Johan Sebastian Stenberg*, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=17015> (26.2.2021).

99. Pihlajamäki 2009, 160.

100. *Vasabladet* 28.12.1930, 2.

101. Korpiola 2021a, 34, 39.

102. Pihlajamäki 2011, 392–393.

103. Esim. *Helsingfors Dagblad* 30.10.1883, 1–2. Ks. myös Anna Kuusmin, Nurkkasihteerit sanomalehtien polemiikeissa 1800-luvulla. *Oikeudellinen tietotaito -projektin blogi* 2018c, <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2018/11/27/nurkkasihteerit-sanomalehtien-polemiikeissa-1800-luvulla/> (9.4.2021).

104. Pihlajamäki 2009, 136–139; Letto-Vanamo 1983, 29. Vuosisadan vaihteen molemmin puolin ajoittuu myös kysymys naisten asianajotoiminnasta. Ensimmäiset naiset näyttävät toimineen Suomessa maallikkoasianajajina 1880- ja 1890-luvuilla, mutta vuonna 1897 tie nousi pystyyn, kun Senaatin oikeusosasto katsoi, etteivät naiset voineet toimia asianajajina. Vasta 1911 Senaatin oikeusosasto myönsi juristikoulutuksen saaneelle Agnes Lundellille erivapauden toimia asianajajana. Ks. Mia Korpiola, *Attempting to Advocate. Women Entering the Legal Profession in Finland, 1885–1915*. Teoksessa Sara L. Kimble & Marion Röwekamp (toim.) *New Perspectives on European Women's Legal History*. Routledge 2017.

105. Pihlajamäki 2009, 128–129; Raevuori 1968, 37–42, 55. Samoihin aikoihin myös lääkärit perustivat useita paikallisyhdistyksiä, ks. Kauttu & Konttinen 1985, 28–30.

106. Pihlajamäki 2009, 115–116, 142, 248.

107. Pihlajamäki 2009, 155–157.

koiden ja virkamiesten käsissä aivan samoin kuin Kuopiossa ja Vaasassakin. Hidas professionalisointikehitys alkoi Skånessa näkyä 1870-luvulta lähtien, kun yhä useammat juristikoulutuksen saaneet päätyivät asianajouralle.¹⁰⁸ Eurooppalaisessa mittakaavassa koulutettuja asianajajia oli 1900-luvulle tultaessa sekä Suomessa että Ruotsissa edelleen vähän. Siinä missä heitä Suomessa oli 1900-luvun alussa yksi 52 000 ihmistä kohden, vastaava suhdeluku oli jo 1800-luvun puolivälin tienoilla esimerkiksi Englannissa 1:1 240, Ranskassa 1:1 970, Saksissa 1:2 600 ja Preussissa 1:12 000.¹⁰⁹

Monimuotoinen asianajo 1800-luvun suomalaiskaupungeissa

Olen artikkelissani osoittanut, että asianajan käyttö oli varsin yleistä Kuopion ja Vaasan raastuvanoikeuksissa läpi 1800-luvun. Osapuolet tarttuivat – toki enimmäkseen riita-asioissa – hanakasti ulkopuoliseen apuun. Sukulaisten ja tuttavien edustaminen kävi yhä harvinaisemmaksi vuosisadan kuluessa. Alusta saakka asianajo näissä kaupungeissa oli vahvasti kaupungin ja läänin virkamiesten käsissä. Heillä ei yleensä ollut oikeudellista koulutusta. Vaasassa myös hovioikeuden virkamieskunta oli vahvasti edustettuna asiamiesten joukossa. Hovioikeuden ansiosta juristeja olikin Vaasassa tiheämmin kuin Kuopiossa. Vuosisadan jälkipuolella juristeja alkoi näkyä enemmän asianajotehtävissä – varsinkin Vaasassa – mutta edelleen myös maallikkovirkamiehet olivat tiukasti mukana asianajossa.

Asianajo alkoi professionalisoitua Suomessa erityisesti 1880-luvulta lähtien. Modernisoitua oikeus kaipasi tulkikseen oppineita asianajajia ja oikeudellisen koulutuksen lisääntyessä heitä oli myös tarjolla. Kuopiossa tämä kehitys alkoi näkyä 1890-luvulla, kun kaupungissa nähtiin oppineita juristiasianajajia, kuten tässä artikkelissa käsitellyt Leodor Guseff ja Ukko Andersin. Vaikka he harjoittivat asianajoa päätoimisesti, molemmat olivat toimineet myös kaupunginhallinnossa. Sama kehitys voidaan nähdä Vaasassa: hovioikeuden virkamiehinä toimivat juristit alkoivat

harjoittaa asianajoa yhä ammattimaisemmin. Siinä, miten ammattijuristit valtasivat alaa maallikkoasianajajilta, voidaan nähdä yhteneväisyyksiä esimerkiksi koulutettujen lääkärin ja puoskareiden suhteeseen. Koulutetun asianajajakunnan muotoutuminen 1880-luvulta lähtien on osa laajempaa modernien professioiden kehitystä vuosisadan lopulla.

Kuopion ja Vaasan esimerkit havainnollistavat myös hyvin, kuinka asianajo 1800-luvulla täytti monia tarpeita. Kyse ei ollut pelkästään siitä, että ihmiset olisivat tarvinneet laintuntevaa apua. Itse asiassa oikeuden sisältö saattoi olla 1800-luvun ihmisille jossain määrin tuttuakin: uudet asetukset luettiin ääneen jumalanpalveluksessa ja maaseudulla osallistuttiin käräjille. Laki ei ollut vuosisadan alussa vielä järin monimutkaista. Kaupungin käsityöläinen saattoi hyvinkin olla perillä siitä, mitä laki sanoi velan perimisestä, mutta tarvitsi kielitaitoisen ja prosessin kulkua tuntevan henkilön auttamaan asiassaan. Tällaiseen asianajotehtävään kaupunginnotaari tai -vouti sopi erittäin hyvin. Heillä oli niin sanottua oikeudellista tietotaitoa, käytännön ja itseoppineisuuden kautta saavutettua oikeudellista osaamista, joka eittämättä riitti yksinkertaisten oikeudellisten tehtävien hoitamiseen. Lainsäädännön lisääntyessä vuosisadan lopulla koulutetumpaa apua oli myös enemmän saatavilla, mutta maallikoille oli edelleen tilausta pikkukaupunkien asianajossa. Uudesta lainsäädännöstä ja monimutkaistuvista oikeussuhteista huolimatta myös yksinkertaisia velkajuttuja riitti edelleen tuomioistuimissa.¹¹⁰

Maallikkovirkamiesten ja muiden asioitsijoiden laaja osallistuminen asianajotoimintaan on tärkeä pitää mielessä, kun tarkastellaan oikeudellista toimijuutta 1800-luvulla. Se osaltaan korostaa sitä, kuinka oikeudellinen työ on nähtävä monimuotoisempana, kuin perinteisesti on nähty. Kuopion ja Vaasan raastuvanoikeudet ovat yksi esimerkki siitä, että maallikoilla oli vahva panos oikeudenhoidossa. Asianajoa tapahtui sielläkin, missä juristeja ei ollut saatavilla. Toisaalta tärkeä havainto on myös se, että 1800-luvun lopulta lähtien, ja erityisesti 1900-luvulla, mahdollisuudet

108. Modéer 1992, 72–82.

109. Pihlajamäki 2009, 89.

110. Nousiainen 1993, 488.

oikeudellisen työn tekemiseen alkoivat pikkuhiljaa lipua pois maallikoiden käsistä. Se merkitsi isoa murrosta vuosisataiseen maallikkovaltaisen oikeuskulttuurin perinteeseen.

Artikkeli on kirjoitettu osana professori Mia Korpion johtamaa ja Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusprojektia Oikeudellinen tieto ja taito

Suomessa n. 1750–1920: Tapaustutkimus kansan oikeudellisesta osaamisesta esimodernissa Euroopassa (nro 309055).

OTT Marianne Vasara-Aaltonen on oikeushistorian yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa.

Sähköposti: marianne.vasara-aaltonen@helsinki.fi